

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS

VERSLO VADYBOS FAKULTETAS

FINANSŲ INŽINERIJOS KATEDRA

Ana Laurinaitienė

**II PENSIJŲ PAKOPOS REFORMOS LIETUVOJE ANALIZĖ
THE ANALYSIS OF THE SECOND TIER OF THE PENSION REFORM IN
LITHUANIA**

Baigiamasis magistro darbas

Verslo vadybos studijų programa, valstybinis kodas 621N10004

Investicijų valdymo specializacija

Verslo studijų kryptis

Vilnius, 2014

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS

VERSLO VADYBOS FAKULTETAS

FINANSŲ INŽINERIJOS KATEDRA

TVIRTINU

Katedros vedėjas

(Parašas)

docentė dr. Raimonda
Martinkutė-Kaulienė

(Vardas, pavardė)

(Data)

Ana Laurinaitienė

II PENSIJŲ PAKOPOS REFORMOS LIETUVOJE ANALIZĖ
THE ANALYSIS OF THE SECOND TIER OF THE PENSION REFORM IN
LITHUANIA

Baigiamasis magistro darbas

Verslo vadybos studijų programa, valstybinis kodas 621N10004

Investicijų valdymo specializacija

Verslo studijų kryptis

Vadovas

(Moksl. laipsnis/pedag. vardas, vardas, pavardė)

(Parašas)

(Data)

Lietuvių kalbos konsultantas

(Moksl. laipsnis/pedag. vardas, vardas, pavardė)

(Parašas)

(Data)

Vilnius, 2014

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS
VERSLO VADYBOS FAKULTETAS
FINANSŲ INŽINERIJOS KATEDRA

Verslo studijų kryptis
Verslo vadybos studijų programa, valstybinis kodas 621N10004
Investicijų valdymo specializacija

TVIRTINU
Katedros vedėjas

(Parašas)
docentė dr. Raimonda
Martinkutė-Kaulienė

(Vardas, pavardė)

(Data)

**BAIGIAMOJO MAGISTRO DARBO
UŽDUOTIS**

.....Nr.
Vilnius

Studentui (ei)

Anai Laurinaitienei
(Vardas, pavardė)

Baigiamojo darbo tema: II pensijų pakopos reformos Lietuvoje analizė
The analysis of the second tier of the pension reform in Lithuania
patvirtinta 2012 m. lapkričio 15 d. dekanų potvarkiu Nr.403vv

Baigiamojo darbo užbaigimo terminas 2014m. gegužės 30 d.

BAIGIAMOJO DARBO UŽDUOTIS:

1. Supažindinti su pensijų sistema, reformos etapais, apžvelgti Lietuvos ir kitų šalių pensijų kaupimo sistemas.
2. Išanalizuoti 2003 m. ir 2013 m. pensijų kaupimo sistemos reformų tikslus, trūkumus ir atsižvelgiant į apklausos dalyvių pateiktus atsakymus, nustatyti atitinkamas priklausomybes ir ryšius.
3. Apibendrinti tyrimo metu gautus rezultatus ir jais remiantis, pateikti išvadas ir pasiūlymus.

Vadovas

(Paraša)

(Moksl. laipsnis/pedag.vardas, vardas, pavardė)

Užduotį gavau

(Parašas)

(Vardas, pavardė)

(Data)

Vilniaus Gedimino technikos universitetas

Verslo vadybos fakultetas

Finansų inžinerijos katedra

ISBN ISSN

Egz. sk.

Data ...-...-...

Verslo vadybos studijų programos baigiamasis magistro darbas

Pavadinimas **II pensijų pakopos reformos Lietuvoje analizė**

Autorius **Ana Laurinaitienė**

Vadovas prof. dr. **Jelena Stankevičienė**

Kalba

☐

lietuvių

☐

užsienio

Anotacija

Darbe nagrinėjama 2013 m. antros pensijų pakopos reforma Lietuvoje. Apžvelgiami reformos privalumai, trūkumai ir įstatyminė bazė, taip pat pagrindiniai skirtumai su 2003 m. įgyvendinta reforma. Darbo tikslas – įvertinti 2013 m. pensijų kaupimo sistemos reformos patrauklumą, išanalizuoti apklausoje pateiktą informaciją, ištirti priklausomybes ir ryšius tarp sprendimo dalyvauti naujoje reformoje, rizikos veiksnių kaupiant lėšas „Sodroje“ ir/arba privačiuose pensijų fonduose nuo apklausoje išvardintų veiksnių. Taip pat nagrinėjamos pensijų sistemos Lietuvoje ir kitose šalyse, išskiriamos problemos ir jų sprendimų būdai, kaupiant lėšas privačiuose pensijų fonduose, nurodomos rizikos formos ir pensijų fondų charakteristikos. Siekiant sužinoti rinkos dalyvių požiūrį į naują reformą, buvo taikomas anketinis apklausos metodas, kurio rezultatai parodė tam tikrų veiksnių priklausomybes ir ryšius.

Darbą sudaro 5 dalys: įvadas, pensijų sistemos ir pensijų fondų charakteristika, antrosios pakopos pensijų fondų ir vykdomos pensijų kaupimo sistemos reformos analizė, antrosios pensijų pakopos reformos įvertinimas, išvados ir siūlymai, literatūros sąrašas.

Darbo apimtis – 66 p. teksto be priedų, 9 iliustr., 22 lent., 59 bibliografiniai šaltiniai.

Atskirai pridedami darbo priedai.

Prasminiai žodžiai: Pensijų fondai, pensijų kaupimo sistema, „Sodra“, rizika, reforma, kaupimas, investavimas, dalyvis, rinka, fondų valdytojas.

Vilnius Gediminas Technical University
Business Management faculty
Finance Engineering department

ISBN ISSN
Copies No.
Date-....-....

Master Degree Studies **Business Management** study programme master Graduation thesis.

Title: **The Analysis of the Second Tier of the Pension Reform in Lithuania**

Author **Ana Laurinaitienė** Academic supervisor **Assoc Prof Dr Jelena Stankevičienė**

Thesis language

☐

Lithuanian

☐

Foreign (English)

Annotation

The work analyzes second pillar pension reform in Lithuania in 2013. This work includes an overview of the advantages, disadvantages and legislative basis of the reform, as well as the main differences to the reform of 2003. The aim of the work – is to evaluate pension accumulation reform of 2013 attractiveness, to analyze information of the survey, to explore the dependencies and connections between the decision to participate in the new reform, risk factors for garnering funds in the „Sodra“ and/or in the private pension funds from the factors listed in the survey. Also this work examines pension systems of Lithuania and other countries, analyzes problems and solutions of accumulation of assets in private pension funds, indicates the forms of risk and characteristic of pension fund. Results of a questionnaire survey, which was used to learn the views of market participants to the new reform, showed the impact of certain dependencies and connections.

Structure: introduction, pension scheme and the pension fund characteristics, second pillar pension funds and ongoing pension accumulation system reform analysis, the rating of the second pillar pension reform, conclusions and suggestions, references.

Thesis consist of: 63 p. text without attachments, 9 pictures, 22 tables, 59 bibliographic sources.

Separately added the work attachments.

Keywords: Pension funds, „Sodra“, risk, reform, accumulation, pension accumulation funds, investment, participant, market, funds owner.

Vilniaus Gedimino technikos universiteto egzaminų
sesijų ir baigiamųjų darbų rengimo bei gynimo
organizavimo tvarkos aprašo 2011–2012 m. m.
2 priedas

(Baigiamojo darbo sąžiningumo deklaracijos forma)

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS

Ana Laurinaitiene, 20063089

(Studento vardas ir pavardė, studento pažymėjimo Nr.)

Verslo vadybos

(Fakultetas)

Verslo vadyba, IVimt-12

(Studijų programa, akademinė grupė)

**BAIGIAMOJO DARBO (PROJEKTO)
SĄŽININGUMO DEKLARACIJA**

2014 m. _____ gegužės 25 _____ d.
(Data)

Patvirtinu, kad mano baigiamasis darbas (projektas) tema „II pensijų pakopos reformos Lietuvoje analizė“ patvirtintas 2012 m. lapkričio 15 d. dekanato potvarkiu Nr. 403vv yra savarankiškai parašytas. Šiame darbe (projekte) pateikta medžiaga nėra plagijuota. Tiesiogiai ar netiesiogiai panaudotos kitų šaltinių citatos pažymėtos literatūros nuorodose.

Mano darbo vadovas doc. dr. Jelena Stankevičienė.

Kitų asmenų indėlio į parengtą baigiamąjį darbą (projektą) nėra. Jokių įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs (-usi).

(Parašas)

(Vardas ir pavardė)

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. LR pensijų sistemos struktūra (Valstybinio... 2013)	19
2 lentelė. Švedijos pensijų sistemos struktūra (Guardiancich 2010), (Pension 2008).....	21
3 lentelė. Vokietijos pensijų sistemos struktūra (Пенсионная... 2009), (Guardiancich 2010), (Bloomberg 2011)	22
4 lentelė. Estijos pensijų sistemos struktūra (Дополнительная... 2009), (Poteraj 2007)	24
5 lentelė. Pensijų fondų privalumai ir trūkumai. (Vaičiulis 2006), (Šaltinis 2006)	25
6 lentelė. Pensijų kaupimo įmokos tarifas iki 2014 m. (Gudaitis 2010)	38
7 lentelė. Pensijų kaupimo įmokų tarifas nuo 2014 m. (Gudaitis 2010)	40
8 lentelė. Ryšys tarp sprendimo dalyvauti pensijų kaupimo reformoje ir respondentų užsiėmimo (sudaryta autoriaus)	47
9 lentelė. Ryšys tarp sprendimo dalyvauti pensijų kaupimo reformoje ir respondentų išsilavinimo (sudaryta autoriaus)	47
10 lentelė. Ryšys tarp sprendimo dalyvauti pensijų kaupimo reformoje ir respondentų mėnesio pajamų (sudaryta autoriaus).....	47
11 lentelė. Respondentų nuomonės dėl valstybės sprendimo papildomai prisidėti prie pensijos kaupimo regresijos funkcijos koeficientai (sudaryta autoriaus)	48
12 lentelė. Respondentų nuomonės dėl valstybės sprendimo papildomai prisidėti prie pensijos kaupimo determinacijos koeficientas (sudaryta autoriaus)	49
13 lentelė. Sprendimo dalyvauti pensijų kaupimo reformoje regresijos funkcijos koeficientai (sudaryta autoriaus)	49
14 lentelė. Determinacijos koeficientas (sudaryta autoriaus).....	50
15 lentelė. Ryšys tarp rizikos mažinimo veiksnių, kaupiant lėšas „Sodroje“ ir mėnesio pajamų (sudaryta autoriaus)	52
16 lentelė. Ryšys tarp rizikos mažinimo veiksnių, kaupiant lėšas „Sodroje“ ir priklausomybės nuo politinių veiksnių (sudaryta autoriaus)	52
17 lentelė. Ryšys tarp rizikos mažinimo veiksnių ir mėnesio pajamų (sudaryta autoriaus).....	53
18 lentelė. Ryšys tarp rizikos mažinimo veiksnių ir apribojimo dėl laisvo judėjimo tarp pensijų fondų ir „Sodros“ (sudaryta autoriaus).....	53
19 lentelė. Sprendimo dėl rizikos veiksnių pasirinkimo, kaupiant lėšas „Sodroje“ regresijos funkcijos koeficientai. (sudaryta autoriaus).....	54
20 lentelė. Pagrindinių rizikos veiksnių, kaupiant pensiją „Sodroje“ determinacijos koeficientas (sudaryta autoriaus)	54

21 lentelė. Priimto sprendimo dėl rizikos mažinančių veiksnių pasirinkimo, kaupiant lėšas privačiuose pensijų fonduose regresijos koeficientai (sudaryta autoriaus)	55
22 lentelė. Priimto sprendimo dėl rizikos mažinančių veiksnių pasirinkimo, kaupiant lėšas privačiuose pensijų fonduose determinacijos koeficientas (sudaryta autoriaus).....	55

PAVEIKSLĖLIŲ SĄRAŠAS

1 pav. Antros pakopos pensijų fondas ir su juo susijusios institucijos (Liutvinavičius, Sakalauskas 2011).....	15
2 pav. Antros pakopos pensijų fondų rinkos investicijų pasiskirstymas pagal turto klases (Lietuvos... 2013).....	36
3 pav. Visų antros pakopos pensijų fondų investicijų pasiskirstymas pagal šalis (Lietuvos... 2013) 37	
4 pav. Paskirstymas pagal lytį (sudaryta autoriaus)	45
5 pav. Respondentų amžius (sudaryta autoriaus)	45
6 pav. Dalyvavimas pensijų sistemos reformoje (sudaryta autoriaus)	46
7 pav. Suminis pensijos dydis (sudaryta autoriaus).....	46
8 pav. Kaupiant pensiją SODROJE, kurie išvardinti veiksniai Jums atrodo patys rizikingiausi? (Rizika: 1 - labai maža, 2 - maža, 3 - vidutinė, 4 - didelė, 5 - labai didelė) (sudaryta autoriaus)	50
9 pav. Rizikos veiksniai, kaupiant lėšas pensijų fonduose (sudaryta autoriaus)	51

TURINYS

ĮVADAS.....	11
1. PENSIJŲ SISTEMOS IR PENSIJŲ FONDŲ CHARAKTERISTIKA	14
1.1. Pensijų kaupimo sistema ir jos klasifikacija.....	14
1.2. Pasirinktų valstybių pensijų sistemų charakteristika	18
1.2.1. Lietuvos pensijų sistemos charakteristika	18
1.2.2. Švedijos pensijų sistemos charakteristika	20
1.2.3. Vokietijos pensijų sistemos charakteristika.....	22
1.2.4. Estijos pensijų sistemos charakteristika	23
1.3. Privačių pensijų fondų samprata ir pensijų kaupimo sistemos dalyvių garantijos	24
1.4. Pensijų fondų veiklos problemos ir investavimo rizika.....	27
2. ANTROSIOS PAKOPOS PENSIJŲ FONDŲ IR VYKDOMOS PENSIJŲ KAUPIMO SISTEMOS REFORMOS ANALIZĖ	32
2.1. Pensijų kaupimo fondų veiklos problemų sprendimo galimybės.....	32
2.2. Antrosios pakopos pensijų fondų investicinis veiklos efektyvumas ir struktūra	35
2.3. 2003 m. ir 2013 m. pensijų kaupimo sistemos reforma.....	38
2.3.1. 2003 metų pensijų kaupimo sistemos reformos tikslas, trūkumai ir įstatyminė bazė	38
2.3.2. 2013 metų pensijų kaupimo sistemos reformos tikslas, trūkumai ir įstatyminė bazė	40
2.4. Veiksniai, turintys įtakos sprendimo priėmimui dėl pensijų kaupimo privačiuose pensijų fonduose	42
3. ANTROSIOS PENSIJŲ PAKOPOS REFORMOS ĮVERTINIMAS	45
3.1. Apklausos pirmos dalies duomenų analizė.....	47
3.2. Apklausos antros dalies duomenų analizė	50
IŠVADOS	57
PASIŪLYMAI	58
LITERATŪRA IR KITI ŠALTINIAI	59
PRIEDAS	65

IVADAS

Lietuvoje 2004 m. buvo įvykdyta reforma, kuri leido žmonėms kaupti pinigus ateičiai, trejose pensijų pakopose. Antra ir trečia pakopa, pensijų fondų dalyviams leidžia papildomai kaupti lėšas senatvei ir gauti papildomą pensiją prie pirmos pakopos Tikėtasi, kad priimtas sprendimas sumažins valstybės išlaidas ir padidins vartotojų nuosavų lėšų dalį senatvėje.

Lietuvos Respublikos vyriausybė 2013 m. peržiūrėjo antros pakopos pensijų kaupimo sistemą. Nauji valstybės priimti sprendimai leido dalyviams papildomai prisidėti prie pensijos kaupimo nuosavomis lėšomis arba pasitraukti iš privataus kaupimo ir grįžti į „Sodrą“. Vertinant naują reformą, reikėtų nepamiršti įvertinti rizikos veiksnių – kaip ši sistema paveiks visuomenę ir jos socialinę gerovę. Ji turi užtikrinti rizikos veiksnių minimizavimą, nes kitaip lauktas socialinis rezultatas nebus pasiektas.

Tyrimų apie pensijų kaupimo sistemą, jos reformas ir dalyvių elgseną atlikta tikrai nemažai, ypač kitose šalyse, kur yra didesnė ne tik privačių pensijų, bet ir jų problemų analizės patirtis. Siekiant efektyvinti pragyvenimo lygį senatvėje, analizuojamos skirtingų šalių socialinės aplinkos, teikiami pasiūlymai dėl naujų reformų, atnaujinami tyrimai, susiję su visuomenės pokyčiais, pensijų sistemomis ir ilgalaikiu taupymu. Tokiu būdu sprendžiamos pagyvenusių žmonių sveikatos užtikrinimo ir finansinio stabilumo problemos. Viskas tai surišta su visuomenės senėjimu, socialinių garantijų trūkumu bei priemonių jas užtikrinti stoka.

Siekiant įvertinti naujos įsigaliojusios reformos patrauklumą, darbe išskirti jos privalumai ir trūkumai. Atlikta anketinė apklausa, kuri leido susipažinti su pensijų kaupimo dalyvių nuomonę minėtu klausimu ir padaryti atitinkamas išvadas.

Pagrindinė problema, kuri nagrinėjama darbe – naujos antros pakopos pensijų kaupimo reformos patrauklumas rinkos dalyviams.

Tyrimo objektas – įgyvendintos naujos antros pensijų kaupimo pakopos reformos privalumai ir trūkumai, bei apklausos dalyvių duomenų analizė.

Baigiamojo darbo tikslas – įvertinti 2013 m. pensijų kaupimo sistemos reformos patrauklumą, išanalizuoti apklausoje pateiktą informaciją, ištirti priklausomybes ir ryšius tarp sprendimo dalyvauti naujoje reformoje, rizikos veiksnių kaupiant lėšas „Sodroje“ ir/arba privačiuose pensijų fonduose nuo apklausoje išvardintų veiksnių.

Baigiamojo darbo tikslui pasiekti keliama **uždaviniai**:

- Supažindinti su pensijų sistema, reformos etapais, pabrėžiant privalumus, trūkumus ir rizikos veiksnius.
- Apžvelgti Lietuvos ir kitų šalių pensijų kaupimo sistemas, išskirti pagrindinius skirtumus, privalumus ir trūkumus.

- Išanalizuoti priemonės, kurių pagalba gali būti sprendžiamos privačių pensijų fondų veiklos problemos.
- Apibrėžti ir išanalizuoti 2003 m. ir 2013 m. pensijų kaupimo sistemos reformų tikslus, trūkumus.
- Aptarti ir išanalizuoti anketinės apklausos rezultatus. Atsižvelgiant į vartotojų pateiktus atsakymus, nustatyti atitinkamas priklausomybes ir ryšius.
- Apibendrinti tyrimo metu gautus rezultatus ir jais remiantis, padaryti galutines išvadas ir pateikti pasiūlymus.

Darbe taikomi tyrimo metodai

- Mokslinės literatūros ir pirminių duomenų šaltinių analizė.
- Anketinė apklausa.
- Statistinių duomenų ir antros pakopos pensijų fondų prospektų analizė.
- Grafinis duomenų ir priklausomybių atvaizdavimas.

Baigiamąjį darbą sudaro trys pagrindinės dalys. Pirmoje dalyje apibrėžiama pensijų kaupimo sistema, privatūs pensijų fondai, ir jiems būdinga investavimo rizika. Apibūdinami minėtų paslaugų privalumai ir trūkumai, aptariami taikomi privačiuose fonduose mokesčių ir išlaidų dydžiai.

Antroje dalyje atlikta antros pensijų kaupimo pakopos rinkos ir struktūros analizė. Numatyti sprendimai, kurių pagalba gali būti sprendžiamos fondų veiklos problemos. Išanalizuoti reformos tikslas, trūkumai ir poįstatyminė bazė. Aptariama apklausos nauda ir galimi rezultatai.

Trečioje dalyje, remiantis apklausos rezultatais, atlikta duomenų analizė, nustatyti atitinkami ryšiai ir priklausomybės tarp anketoje išvardintų veiksnių.

Tyrimo etapai

1. Suformuluojama problema, hipotezė, iškeliami uždaviniai ir pagrindiniai tyrimo klausimai.
2. Sudaromas tiriamojo darbo planas.
3. Išskiriami pagrindiniai įtakos tyrimui turintys veiksniai ir aplinkybės.
4. Išanalizuojamos 2003 m. ir 2013 m. pensijų kaupimo sistemos reformos ir galima rizika, su kuria susiduriama kaupiant lėšas „Sodroje“ ir/arba antroje pensijų kaupimo pakopoje.
5. Aptariami apklausos galutiniai rezultatai, atliekama jų analizė.

Remiantis teoriniais teiginiais, sukaupta patirtimi ir tyrimo medžiaga, pateikiamos galutinės išvados bei siūlymai.

Praktinė baigiamojo darbo reikšmė. Darbas supažindina su nauja, mažai ištirta pensijų kaupimo sistemos reforma ir jos įstatymine baze. Pateikia galimas vystymosi tendencijas,

bei leidžia įvertinti rinkos vartotojų nuomonę. Atliktos analizės rezultatai leidžia nustatyti tam tikrus ryšius ir priklausomybes tarp anketoje išvardintų veiksnių.

1. PENSIJŲ SISTEMOS IR PENSIJŲ FONDŲ CHARAKTERISTIKA

Šiuolaikiniame pasaulyje vis aktualesnė tampa apsirūpinimo senatvėje problema. Žmogaus vartojimo laikotarpis ilgėja ir yra ilgesnis už jo gebėjimo dirbti laikotarpį. Klausimą, kaip išspręsti nurodytą problemą turėtų analizuoti valstybė, kuri turėtų rūpintis savo gyventojais. Lietuvos įstatyme numatyta, kad kiekvienas dirbantis ir mokesčius mokantis asmuo, turi būti aprūpintas senatvėje, kai pasieks tam tikrą valstybės numatytą amžių. Gyventojams taip pat suteikiama papildoma galimybė – kaupti lėšas privačiuose pensijų fonduose, bet ne visi pensijų kaupimo sistemos dalyviai yra linkę papildomai investuoti pinigus į savo geresnę senatvę. Dauguma asmenų, kurie jau dalyvauja pensijų kaupimo sistemoje, nesidomi fondų investavimo strategija bei grąža, nors kiekvienas iš jų, įsigijęs fondo vienetų, tampa to fondo dalininku. Todėl svarbu, apibrėžti pensijų fondų pagrindines charakteristikas, apie kurias reikėtų žinoti, išnagrinėti su kokiomis kliūtimis galima susidurti. Tokie fondai gali atnešti ne tik tam tikras pajamas, tačiau ir užtikrinti tam tikrą finansinę apsaugą, nes jie dažniausiai būna gerai diversifikuoti, o rizikos lygis mažinamas iki minimumo.

1.1. Pensijų kaupimo sistema ir jos klasifikacija

Remiantis tarptautinių žodžių žodynu, žodis „pensija“ kilęs iš lotyniško žodžio pensio, kurio prasmė „apmokėjimas“, „išmoka“. Pagal LR įstatymą, pensija gali būti išankstinė, senatvės, invalidumo, našlių ir našlaičių, mokslininkų.

- Senatvės pensija skiriama nuolatiniais Lietuvos Respublikos gyventojams, kurie sulaukia, įstatyme nustatyto pensijos amžiaus ir turi minimalų 15 metų socialinio pensijų draudimo stažą.

- Išankstinė pensija skiriama nuolatiniais Lietuvos Respublikos gyventojams, kuriems iki senatvės pensijos amžiaus likę ne daugiau kaip 5 metai, jų darbo stažas ne mažesnis nei 30 metų, išimtiniais atvejais – 15 metų. Taip pat jie negali gauti kitų valstybinių socialinio draudimo, valstybinių, šalpos pensijų, užsienio valstybės pensijų, nuolatinio pensinio pobūdžio išmokų. Išankstinės pensijos gavėjai negali dirbti nei pagal darbo sutartis, nei savarankiškai, negali taip pat ūkininkauti, gauti pajamų užsienyje, susijusių su darbų santykiais.

- Invalidumo pensiją gauna asmenys, pripažinti nedarbingais ar iš dalies darbingais. Darbingumo lygį nustato neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba. Taip pat asmuo turi būti nuolatinis Lietuvos Respublikos gyventojas ir turėti minimalų valstybinio socialinio pensijų draudimo stažą netekto darbingumo pensijai.

- Našlių pensija - Sodros mokama išmoka pensinio amžiaus sulaukusiems ar neįgaliems asmenims sutuoktinio mirties atveju.

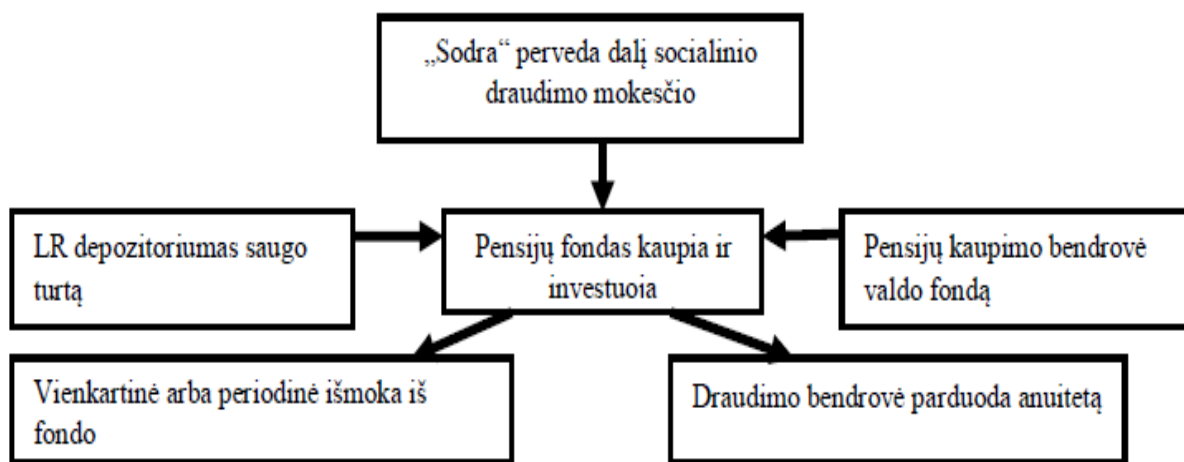
- Našlaičių pensiją gauna mirusiojo asmens vaikai ir įvaikiai iki 18 m., o jei tai yra dieninių ar nuolatinių studijų program studentai – iki 24 m., taip pat vyresni, jeigu jie pripažinti neįgaliaisiais ir jeigu nuo 18 m. nuolat yra nedarbingi ar iš dalies darbingi (invalidai).

- Mokslininkų pensija skiriama nuolatiniams Lietuvos Respublikos gyventojams, kuriems suteiktas ar nostrifikuotas mokslo laipsnis ar pedagoginis mokslo vardas, kurie turi ne mažesnę kaip 10 metų daktaro ar habilituoto daktaro stažą ir jiems yra sukakęs senatvės pensijos amžius (Valstybinio... 2013).

Matome, kad pensijų kaupimo sistemos tikslas – užtikrinti lėšų kaupimą savo būsimajai pensijai, kurios mokėjimą garantuoja socialinio draudimo Sistema ir veikiantys privatūs pensijų fondai. Todėl pensininkai ateityje pensijas gaus iš abiejų šaltinių.

Pensijų kaupimo sistemos formavosi ilgą laikotarpį, o jų pokyčiams tiek Lietuvoje, tiek kitose šalyse įtakos turėjo įvairios ekonominės, politinės ir kultūrinės sąlygos. Tačiau sistema, neatsižvelgiant į pokyčius gali būti grupuojama pagal tam tikrus kriterijus (Gudaitis 2009). Kaip viena iš klasifikavimo galimybių – skaidymas į tris pakopas (trijų pakopų modelis, kurį pasiūlė Pasaulio Bankas). Šis modelis sėkmingai funkcionuoja daugelyje šalių ir grindžiamas pensijų finansavimo ir privalumo aspektais. Pirmą pakopą atsakinga už lėšų perskirstymą, o kitos pakopos – už lėšų kaupimą.

Pirma pakopa – einamosiomis įmokomis, mokesčiais finansuojamos pensijos. Ši pakopa užtikrina minimalią apsaugą nuo skurdo ir kompensuoja dalį prarastų lėšų senatvės ar negalios atveju. Pensijos dydis šiuo atveju priklauso nuo valstybės galimybių teikti paramą. I pakopa yra geriausiai žinoma ir vadinama „Sodros“ pensija. Ši pakopa veikė gana sėkmingai, tačiau pailgėjus gyvenimo trukmei, pensinio amžiaus žmonių padidėjo, o mokesčius mokančių – sumažėjo. Atsižvelgiant į tai, pensijų kaupimo sistema buvo reformuota (Pensijų...2012).

1 pav. Antros pakopos pensijų fondas ir su juo susijusios institucijos (Liutvinavičius, Sakalauskas 2011)

Antra pakopa – tai dalis įmokų, mokamų už socialinį draudimą, skiriamas sąskaitai pensijų fonde. Toks kaupimas gali būti grindžiamas savanorišku arba privalomu dalyvavimu pensijų fonduose. Ši tvarka priklauso nuo valstybės pasirinktos pensijų sistemos. Šią senatvės pensijos dalį sudaro pensijų fonde sukauptos lėšos. Iš socialinio draudimo nukreiptos įmokos į privačius pensijų fondus sumažina pirmos pakopos pensiją, tačiau teoriškai tokios įmokos turėtų užtikrinti didesnę sukaupą pinigų sumą senatvėje. Dalyvauti šiose fonduose gali visi asmenys, nesulaukę pensinio amžiaus bei apdrausti socialiniu draudimu. Nėra ribojamas judėjimas tarp fondų valdytojų, t.y. dalyvis bet kada gali pakeisti valdytoją ir patį fondą, pats gali pasirinkti investavimo strategiją, pasirinkus atitinkamos struktūros ir rizikos fondą. Dažniausiai fondai skirstomi į konservatyvuosius, mišruosius ir investuojančius tik į akcijas.

Dalyvis, sulaukęs pensinio amžiaus, pensiją gaus iš dviejų dalių – iš socialinio draudimo ir sukaupytų lėšų. Iš pensijų fondo, sukaupta vertė gali būti išmokama vienu kartu arba reguliariai dalimis konvertuojant apskaitos vienetų į pinigus. Kitas minėto kaupimo privalumas būtų, sukauptos sumos paveldėjimas. Visa sukurta vertė yra paveldima, jei fondo dalyvis nesulaukia pensinio amžiaus, kai tuo pačiu metu „Sodroje“ sukaupta pensija lieka Valstybei (Pensijų... 2012).

Trečia pakopa – savanoriškas individualus kaupimas, kuriuo dalyviai rūpinasi patys. Kaupimas vyksta pensijų specialiuose savanoriškų pensijų fonduose. Įmokas gali mokėti pats fondo dalyvis, kitas fizinis ar juridinis asmuo, pvz. darbdavys, apdraustojo vardu. Įmokos, nuo jų sumokėjimo momento, tampa apdraustojo nuosavybe. Mokamos įmokos gali būti periodinės ir neperiodinės, fiksuoto ir nefiksuoto dydžio. Šioje kaupimo pakopoje žmogus gali dalyvauti nepriklausomai nuo to, ar jis draudžiamas socialiniu draudimu. Dalyvis gali turėti kelis trečios pakopos pensijų fondus, jų skaičius ir išmokos nėra ribojamos. Kaupiamos lėšos asmeninėje pensijų sąskaitoje, yra atskirtos nuo pensijų kaupimo valdytojo turto, kas užtikrina visišką jų saugumą nuo bet kokių įmonės finansinių problemų. Šis kaupimo metodas patrauklus yra ir tuo, kad laikinai galima sustabdyti įmokų mokėjimą, laisvai keisti fondą, pereiti su visomis lėšomis į kito valdytojo siūlomus fondus arba išvis nutraukti dalyvavimą.

Visose pensijų kaupimo pakopose susiduriama su tam tikro lygio rizika. Pirmoje pakopoje – su politinio kišimosi ir manipuliavimo rizika. Privačiose pensijų fonduose – su investicijų, valiutos, likvidumo rizika. Todėl pajamų paskirstymas per kelis instrumentus šią riziką diversifikuotų ir užtikrintų pakankamą socialinį saugumą senatvėje.

Pensijų sistemos, remiantis finansavimo metodu, yra klasifikuojamos į pensijų sistemas, kurios finansuojamos iš mokesčių arba iš įmokų. Jos dar atitinkamai skirstomos į apibrėžtų išmokų, įmokų ir einamųjų mokėjimų ir kaupimo sistemas.

Iš mokesčių pensijų sistemos finansuojamos iš bendrųjų valstybės mokesčių. Tokiu būdu nustatoma atitinkama suma, kuri nepriklauso nuo individualių pajamų, o yra orientuojamasi į

vidutines visų dirbančių gyventojų pajamas. Toliau skaičiuojamas tam tikras procentinis tarifas – pensija, kurios dydis garantuoja kuklų pragyvenimo lygį. Taikant iš mokesčių finansuojamą pensijų sistemą, kuri apiema visus gyventojus, nepriklausomai nuo darbo pobūdžio, manoma, kad žmogus senatvėje turės ir kitų pragyvenimo šaltinių. Sukakus, valstybės įstatymuose nustatytam amžiui, pensija mokama kiekvienam gyventojui. Šią sistemą naudoja Danija, Olandija, Suomija, Švedija.

Einamųjų mokėjimų sistema – „dabartiniai dirbantieji moka socialinio draudimo įmokas, kuriomis finansuojamos esamų pensininkų pensijos“ (Gudaitis 2009). Tokiu būdu vėlesnioji karta iš savo sumokėtų įmokų finansuoja ankstesnės kartos pensijas. Lėšos gali būti kaupiamos vėlesnėms pašalpoms išmokėti arba perskirstomos taip, kad padengtų tų metų išlaidas. Einamųjų mokėjimų sistemos pavyzdžiu galėtų būti Vokietija.

Kaupimo sistemos atveju, pinigai taupomi ateičiai, o vėliau jie bus panaudoti ateities pensijoms mokėti. Tokiu būdu kiekvienas dalyvis iš pensijų sistemos gauna tiek, kiek sumokėjo įmokų. Taikant šią sistemą, pensijos finansuojamos iš lėšų, kurios sukauptos per darbo metus mokėtų įmokų. Egzistuoja ryšys tarp sumokėtų įmokų ir gaunamų išmokų. Remiantis Gudaičiu (2009), kaupimo sistemoje teisę į išmokas suteikia ne įstatymas, o privati sutartis, todėl teisė į pensiją yra finansinė, o ne politinė. Toks kaupimas nėra priklausomas nuo valstybės biudžeto, net ir tuo atveju, kai dalyvavimas joje yra privalomas. Išmokų kaupimas gali būti kolektyvinis ir individualus. Individualaus kaupimo principu yra paremtos Centrinės ir Rytų Europos šalių pensijų sistemos. Dirbančiojo asmens įmokos kaupiamos privačiuose pensijų fonduose. Tokiu atveju ateityje dirbantis asmuo gaus išmokas nuo sukaupto investicinio pelno ir sumokėtų mokesčių nuo atlyginimo (Gudaitis 2009), (Schulte-Mimberg, Angele, Heine et al 1998).

Apibrėžtų išmokų atveju, pensijos dydis nustatomas remiantis darbo stažu, atsižvelgiant į pajamų dydį už tam tikrą periodą. Šis mokėjimo būdas sąlyginai yra rizikingas, nes pasikeitus socialinėms arba ekonominėms sąlygoms, gali sumažėti socialinės sistemos pajamos. Todėl tokiu atveju valstybė gali neužtikrinti suplanuotų išmokų dydžio. Mokamos įmokos skirtingais metais gali ženkliai skirtis. Šiuo būdu finansuojamos einamųjų mokėjimų ir kaupimo senatvės pensijų sistemos.

Apibrėžtų įmokų atveju, būsima senatvės pensija priklauso nuo sumokėtų įmokų dydžio ir metinės investicijų grąžos, kuri apskaičiuojama investavus įmokas. Šis mokėjimo būdas finansuojamas iš kaupimo lėšų. Todėl lėšos, būsimoms senatvės pensijoms, valdomos privačiai ir finansuojamos kaupimo principu. Visos gautos individualios įmokos fiksuojamos individualiose sąskaitose (Gudaitis 2009).

Kiekvienoje valstybėje, senatvės pensijos dydis skaičiuojamas skirtingai. Tačiau pensija galima kaupiti taip pat trijų pakopų pagalba, apie ką plačiau kalbama kitame darbo poskyryje.

1.2. Pasirinktų valstybių pensijų sistemų charakteristika

Siekiant labiau suprasti ir išanalizuoti Lietuvos pensijų sistemos privalumus ir trūkumus, svarbu išnagrinėti kitų šalių pensijų sistemų charakteristikas. Pasirinktos tos šalys, kurios turi panašią pensijų kaupimo struktūrą kaip ir Lietuva.

1.2.1. Lietuvos pensijų sistemos charakteristika

Kaip anksčiau minėta Lietuvoje už socialinio draudimo sistemą atsakingas „Sodros fondas“, kuris formuojamas socialinio draudimo įmokomis. Šiuo metu draudimo įmokos tarifas yra 39,98%: darbdavys moka 30,98%, o darbuotojas - 9% nuo darbo užmokesčio. „Sodros“ tikslas – užtikrinti apsidraudusiems (apdraustiems) asmenims, piniginę kompensaciją, kuri tenkintų būtiniausius poreikius. Ji skiriama asmenims, kurie dėl įvairių priežasčių negali patys užsidirbti pragyvenimui. Senatvės pensija yra vienas iš „Sodros“ teikiamų paslaugų. Finansavimas vyksta daugiausia darbdavių lėšomis o išlaidos paskirstomos tarp visų piliečių išdirbusių nustatytą darbo stažą ir turintiems teisę gauti senatvėje socialinę paramą. Nuo 2004 metų Lietuvos pensijų sistema perėjo prie daugiapakopės pensijų sistemos, kurios struktūra pateikta 1 lentelėje (Valstybinio... 2013).

Remiantis Tado Gudaičio (2010) daktaro disertacija, vyriausybė, kurianti senatvės pensijų sistemos pakopų sistemą turėjo:

- tiksliai apibrėžti, kurioms socialinėms grupėms galima socialiai padėti perskirstant lėšas pirmoje pakopoje, įvertinant tiek tos pačios gyventojų kartos, tiek sekančių kartų ypatumus. Pagrindinė perskirstymo funkcija turėtų būti skurdo sumažinimas;
- užtikrinti, jog antroje pakopoje gyventojų mokamos didesnės įmokos į privačius pensijų fondus suteiktų jiems galimybę gauti didesnes išmokas, t.y. senatvės pensijas. Ateityje tai gali sumažinti egzistuojančius socialinių įmokų tarifus, socialinio įmokų mokėjimo vengimą, nedarbą ir emigraciją;
- padalinti institucinę riziką tarp viešo ir privataus sektorių, įvertinant galimą sektorių naudą;
- apsaugoti sistemą nuo politinės rizikos, užtikrinant, jog visos vyriausybės išlaikytų pensijų sistemos reformos tęstinumą.

1 lentelė. LR pensijų sistemos struktūra (Valstybinio... 2013)

Pakopos	1 pakopa	2 pakopa	3 pakopa
Pensija	Socialinio draudimo pensija	Papildoma pensija	Papildoma pensija
Dalyvavimas	Privalomas	Savanoriškas (tapus dalyviu pereiti atgal į sodrą galima buvo nuo 2013.04.01-2013.11.30)	Savanoriškas
Dalyviai	■ visi dirbantys asmenys ■ asmenys, kurie verčiasi individualia žemės ūkio veikla ■ asmenys, kurie užsiima individualia veikla (išskyrus verslo liudijimus turinčius asmenis)	Asmenys, kurie moka socialinio draudimo įmokas ir dar yra nesulaukę senatvės pensijos amžiaus	Asmenys, kurie moka socialinio draudimo įmokas ir dar yra nesulaukę senatvės pensijos amžiaus. Taip pat kaupime gali dalyvauti ir asmenys nemokantys socialinio draudimo įmokų.
Finansavimas	Einamųjų mokėjimų modeliu	Kaupiamųjų mokėjimų modeliu	Kaupiamųjų mokėjimų modeliu
Finansavimo šaltinis - sodra	Pensijų socialinio draudimo įmokos: ■ dirbantys asmenys: 26,3 % ■ ūkininkai ir asmenys užsiimantys individualia veikla: 26,3 %	Dalis socialinio draudimo įmokų kaupiama privačiuose pensijų fonduose: 2008 m – 5,5% 2012 m – 1,5% 2013 m – 2,5% 2014 m. – 2 proc. 2020 m. – 3,5 proc.	-
Finansavimo šaltinis - dalyvis	-	Nuo 2014 m. papildomai gali būti pridedamas 1 proc. nuo popierinio darbo užmokesčio ir 1 proc. skatinamoji valstybės įmoka nuo vidutinio LR darbo užmokesčio Nuo 2016 m. papildomai gali būti pridedami 2 proc. nuo popierinio darbo užmokesčio ir 2 proc. skatinamoji valstybės įmoka nuo vidutinio LR darbo užmokesčio	Dalyvio ir kitų (darbdavio ar dalyvio šeimos nario) įmokos kaupiamos pensijų fonduose arba gyvybės draudimo bendrovėse

Lietuvos pensijų sistema, perėjusi prie daugiapakopės pensijų sistemos modelio, leidžia dalyviams gauti didesnę pensiją nei galėtų garantuoti „Sodra“. Lietuva yra priėmusi teisingus sprendimus dėl pensinio amžiaus ribos tolinimo (kiekvienais metais, nuo 2012 m. pensinis amžius moterims ilginamas 4 mėnesiais, vyrams – 2 mėnesiais, kol 2026 metais pasieks 65 metų ribą),

dalyvių skaičiaus didinimo, papildomo kaupimo antrosios pakopos pensijų fonduose. Bet galima išvelgti ir neigiamų aspektų vertinant antrosios pakopos veiklą. Įmokos į pensijų fondus yra nepastovios, kas leidžia sudaryti mažesnes pensijas sistemos dalyviams ateityje bei sumažinti dalyvių pasitikėjimą pačia pensijų sistema. Svarbu taip pat pažymėti, kad senatvės pensija yra susieta su asmens gaunamomis pajamomis, todėl ji nesukuria socialinio solidarumo tiek tarp tos pačios asmenų kartos, tiek vertinant kelių kartų perspektyvą. Tokia sistema gali būti sudėtinga jos dalyviams, kuriems seksis sunkiai priimti sprendimą, kokiais būdais tikslinga kaupti lėšas senatvės pensijai. Kaip nurodo Tadas Gudaitis (2010), suteikiant galimybes kaupti tiek antros pakopos pensijų fonduose, tiek trečios pakopos pensijų fonduose bei per kitas investavimo priemones, svarbu tiksliai apibrėžti dalyviams galimus kaupimo būdus bei jų privalumus ir trūkumus.

1.2.2. Švedijos pensijų sistemos charakteristika

Švedijos pensijų sistema laikoma, kaip viena stabiliausių ir patikimiausių pasaulyje, todėl valstybėje nuolat palaikomas aukštas gyventojų supratingumas, finansinis raštingumas.

Švedijoje pagrindinis valstybinis socialinis draudimas apima darbo draudimą ligos atveju, šeimos pašalpą, senatvės pensijas, darbo traumų draudimą. Didžioji dalis socialinio draudimų Švedijoje finansuojami iš darbdavio mokesčių. Taip pat socialiniai draudimai finansuojami ir iš valstybės lėšų, ypač pensijų sistema. Šios išmokos apskaičiuojamos ir išmokomos iš privalomųjų gyventojų mokesčių. Pensijos dydis priklauso nuo darbo užmokesčio dydžio, pensijų fonduose sukauptų lėšų. Žemiau pateikiama lentelė, kurioje trumpai aprašytos kiekvienos pakopos charakteristikos (Guardiancich 2010).

I-oji pakopa, skirstoma į tris grupes: garantinė, pajamų ir premijinė pensija.

- Garantinė pensija yra universali. Ji skiriama asmenims, negaunantiems pajamas arba su ribinimėmis pajamomis. Pensijos dydis priklauso nuo kainų lygio ir žmogus gyvenęs Švedijoje 3 metus, gali gauti garantinę pensiją nuo 65 m.

- Pajamų pensija, yra paremta sąlyginai apibrėžtų įmokų (angl. Notional Defined Contribution) sistema, bei finansuojama einamųjų mokėjimų modeliu. Dalis bendros įmokos skiriama pajamų pensijai, o dalis - premijinei pensijai. Taip pat, įmoką nuo darbo užmokesčio moka darbuotojas ir darbdavys. Pajamų pensija, t.y. atskiros asmeninės sąskaitos, kurios yra nustatomos ir reguliuojamos remiantis samdomų darbuotojų nuo 16 iki 64 metų darbo užmokesčio pokyčiais. Sąskaitos yra virtualios ir naudojamos apskaitai, kur apskaitoma, kiek sumoka žmogus per visa savo gyvenimą, tačiau pinigai virtualiose sąskaitose realiai nekaupiami. Pensijinio amžiaus riba near griežtai nustatyta. Nuo 61 metų Švedijos pilietis pats gali priimti sprendimą, kada jam išeiti į pensiją. Kuo ilgesnis darbo stažas, tuo didesnis pensijos dydis. Metinis pensijos dydis apskaičiuojamas remiantis virtualioje sąskaitoje sukauptą suma, ją padalijus padalijus iš tam tikro

koeficiento, kuris nustatomas iš statistinės duomenų bazės, kurioje apskaičiuota visų 65 metų sulaukusių švedų tikėtina gyvenimo trukmė. Jei gyvenimo trukmė ilgėja, koeficientas didėja ir atvirkščiai. Švedijos pilietis pensijos gauna tiek, kiek sumoka mokesčių, todėl jis suinteresuotas mokėti įmokas, bet tokia tvarka skatina ilgiau dirbti.

- Premijinė pensija, paremta kaupiamųjų mokėjimų modeliu. Pensijų įmokos investuojamos į pensijų fondus. Kaip buvo minėta, premijinei pensijai skiriama 2,5% įmokos dalis, kuri investuojama į įvairius pensinius fondus ar aktyvus, kuriuos gali pasirinkti pats pensijų sistemos dalyvis. Be to, dalyvis gali bet kada keisti fondus ir tai jam nieko nekainuoja.

2 lentelė. Švedijos pensijų sistemos struktūra (Guardiancich 2010), (Pension 2008)

Pakopos	1 pakopa	2 pakopa	3 pakopa
Pensija	Socialinio draudimo pensija	Profesinė pensija	Savanoriška pensija
Dalyvavimas	Privalomas	Pusiau privaloma	Savanoriškas
Dalyviai	Teisė dalyvauti pensijų sistemoje suteikiama visiems asmenims, gyvenantiems valstybėje daugiau negu 3 metai	Teisė dalyvauti pensijų sistemoje suteikiama visiems asmenims, gyvenantiems valstybėje daugiau negu 3 metai	Teisė dalyvauti pensijų sistemoje suteikiama visiems asmenims, gyvenantiems valstybėje daugiau negu 3 metai
Finansavimas	Einamųjų mokėjimų ir kaupiamųjų mokėjimų modeliais	Kaupiamųjų mokėjimų modeliu	Kaupiamųjų mokėjimų modeliu
Finansavimo šaltinis	Pensijų socialinio draudimo įmokos: ■ Sąlyginai apibrėžtų išmokų 16% ■ Kaupiamųjų mokėjimų modeliu 2,5%	Įmokos į profesinius pensijų fondus svyruoja nuo 2 iki 5 %.	Dalyvio įmokos kaupiamos pensijų fonduose arba gyvybės draudimo bendrovėse

Antroji pensijų pakopa susideda iš papildomos pusiau privalomos įmokos. Sistema pagrįsta kolektyvinėmis sutartimis ir apima 90% darbuotojų. Įmokos dydis svyruoja nuo 2% iki 5%, bei yra skaičiuojamas nuo darbo užmokesčio. Šios pakopos išmokos gali būti paremtos apibrėžtomis įmokomis ir apibrėžtomis išmokomis, priklausomai nuo pasirinktų pensijų fondų. Pensijų fondams taip pat yra nustatyti tam tikri apribojimai, bet daroma prielaida, kad žmonės supranta finansų rinkos prasmę ir poveikį valstybei.

Trečioji pensijų pakopa yra savanoriška, papildoma pensijų schema, kurioje galima savanoriškai kaupti asmenines įmokas pensijų fonduose arba draudimo įmonėse. Taip pat šiai pakopai taikomos mokesčių lengvatos.

1.2.3. Vokietijos pensijų sistemos charakteristika

Pensijų sistema Vokietijoje sudaryta pagal amžiaus solidarumo principą, kuriuo remiantis dirbantys asmenys moka įmokas į pensijų fondus, taip išlaikant pensinio amžiaus žmones. Kadangi Vokietijoje susiduriama su problema, kad žmonių gyvenimo trukmė ilgėja, o gimstamumas mažėja, kiekvienais metais privaloma įmokėti į kaupimo fondus didėja ir šiuo metu sudaro 20 proc. nuo darbo užmokesčio.

Vokietijoje pensijų sistema sudaryta iš trijų lygių: privaloma kaupimo sistema, aprūpinimas iš darboviečių ir savanoriškas kaupimas. 3 lentelėje trumpai pateikiama charakteristika trijų pakopų.

Pirmajai kaupimo pakopai priskiriamos „privalomos sistemos“. Guardiancich savo literatūroje nurodo, kad Vokietijoje egzistuoja keturios tokios sistemos, kurios funkcionuoja įstatymo pagrindu:

1. Pensinės sistemos, privalomos darbininkams, kultūros veikėjams;
2. Valstybės tarnautojų pensinis aprūpinimas;
3. Ūkininkų ir jų šeimų pensinis aprūpinimas;
4. Pensinis aprūpinimas pagal profesines grupes (gydytojai, architektai, teisininkai, notariai ir t.t.).

3 lentelė. Vokietijos pensijų sistemos struktūra (Пенсионная... 2009), (Guardiancich 2010), (Bloomberg 2011)

Pakopos	1 pakopa	2 pakopa	3 pakopa
Pensija	Socialinio draudimo pensija	Darbdavio papildomai mokama pensija	Savanoriška pensija
Dalyvavimas	Privalomas	Neprivalomas	Savanoriškas
Dalyviai	Visi dirbantys Vokietijos piliečiai.	Visi dirbantys Vokietijos piliečiai	Gali dalyvauti visi asmenys, mokantys papildomas įmokas, tarp jų ir neįgalieji.
Finansavimas	Einamųjų mokėjimų modelis	Kaupiamųjų mokėjimų modeliu	Kaupiamųjų mokėjimų modeliu
Finansavimo šaltinis	Darbdavys ir darbuotojas bendrai nuo brutto darbo užmokesčio moka 19.9 proc., santykis mokamos procentinės dalies priklauso nuo landų.	Įmokos į pensijų fondus svyruoja nuo 2 iki 5 %. Pagrindinius sprendimus priima darbdaviai.	Dalyvio įmokos kaupiamos pensijų fonduose arba gyvybės draudimo bendrovėse

Kaupimas antrojoje pensijų pakopoje vyksta iš darboviečių lėšų. Darbdaviai turi galimybę pasirinkti penkis kaupimo būdus (Betriebliche Altersversorgung 2013):

1. Pagal kaupimo fondų populiarumą – Direktzusage/Pensionzusage. Šiuo atveju darbdavys pensijų fondo dalyviui pensiją moka iš savo įmonės biudžeto;
2. Privalomas pensijos kaupimas, kuris finansuojamas iš darbdavio rezervo lėšų – Pensionkassen. Šiuo atveju kaupime iš finansinės pusės galite dalyvauti ir pats dalyvis;

3. Direktversicherung – kaupimas pensijų fonduose finansuojamas iš darbdavio lėšų, t.y. steigama atskira draudimo kompanija, kur draudiku yra darbdavys, o apdraustieji darbuotojai.

4. Unterstützungskasse – taupamosios kasos, kurios veikia kaip atskiras juridinis asmuo.

5. Pensionfond – pensijų fondai, kurie buvo įvesti nuo 2001 m. Jie vykdo savo funkcijas kaip atskiri juridiniai vienetai ir lėšas kaupia pagal investicines programas, kurios turi minimalią garantiją dėl didelės grąžos.

Trečiajai pensijų pakopai priskiriamas savanoriškas kaupimas. Šiuo atveju kiekvienas dirbantysis turi priimti sprendimą, koku būdu jis nori kaupti lėšas, t.y. darbuotojas gali įsigyti nekilnojamąjį turtą, vertybinių popierių fondus arba ilgalaikius indėlius. Prognozuojama, kad žmogus, 45 metus gaunantys vidutines pajamas, išėjus į pensiją gaus apie 70 proc. nuo vidutinio darbo užmokesčio, atskaičius mokesčius.

1.2.4. Estijos pensijų sistemos charakteristika

Pensijų sistemos tikslas Estijoje – padėti žmogui išlaikyti nepakytąsi pragyvenimo lygį, išėjus į pensiją. Sistema sudaryta iš trijų pakopų – valstybinė pensija, kaupiamoji pensija ir papildoma kaupiamoji pensija.

Valstybinė senatvės pensija susideda iš trijų dalių – pagrindinės, pajaus nuo darbo stažo ir draudimo pajaus, t.y. nuo sumokėtų socialinių mokesčių dydžių. Bazinės pensijos dydis nepriklauso nuo darbo stažo ar kitų veiksnių, jis visiems pensijų gavėjams yra vienodas.

Antroji pakopa Estijoje yra privaloma tik naujiems darbo rinkos dalyviams. Asmuo pradeda kaupti senatvės pensiją, pasirašius pensijų draudimo sutartį su pensijų kaupimo bendrove, o visos įmokos įplaukiančios iš dalyvio darbo užmokesčio kaupiamos individualioje sąskaitoje. Nuskaitymus atlieka darbdavys ir valstybė iš savo biudžeto. Kaip ir Lietuvoje, individualias sąskaitas valdo pensijų fondų bendrovės.

Trečioji pakopa Estijoje – tai privatus savanoriškas kaupimas. Jį skatina valstybė, suteikdama mokesčių lengvatas. Šis savanoriškas kaupimas įdiegtas prieš antrosios pakopos įgyvendinimą. Tokiu būdu buvo siekiama įgyti daugiau patirties, valdant pensijų fondus. Dalyviai turi teisę rinktis tarp draudimo tipo pensijų fondų ir paprastų pensijų fondų. Taip pat jie sprendžia dėl apibrėžtų išmokų ir apibrėžtų įmokų schemų. Kaupimas vyksta išankstiniu metodu ir pasižymi savanorišku dalyvavimu. Norint ateityje gauti papildomą senatvės pensiją, asmuo turi įsigyti pasirinkto fondo vienetų arba sudaryti papildomą sutartį su draudimo bendrove (Poteraj 2007).

4 lentelė. Estijos pensijų sistemos struktūra (Дополнительная... 2009), (Poteraį 2007)

Pakopos	1 pakopa	2 pakopa	3 pakopa
Pensija	Valstybinė pensija	Kaupiamoji pensija	Papildoma kaupiamoji pensija
Dalyvavimas	Privalomas	Gimusiems iki 1983 m. Savanoriškas, po 1983 m. - privalomas	Savanoriškas
Dalyviai	Teisė dalyvauti pensijų sistemoje suteikiama visiems asmenims, turintiems ne mažesnę kaip 15 m. darbo stažą	Teisė dalyvauti pensijų sistemoje suteikiama visiems dirbantiems asmenims	Teisė dalyvauti pensijų sistemoje suteikiama visiems asmenims, gyvenantiems valstybėje.
Finansavimas	Einamųjų mokėjimų modeliais	Kaupiamųjų mokėjimų modeliu	Kaupiamųjų mokėjimų modeliu
Finansavimo šaltinis	Pensijų socialinio draudimo įmokos – 20 proc. nuo darbo užmokesčio moka darbdaviai.	2 proc. nuo brutto darbo užmokesčio moka patys dalyviai ir 4 proc. papildomai moka valstybė nuo socialinio draudimo.	Dalyvio ir kitų (darbdavio ar dalyvio šeimos nario) įmokos kaupiamos pensijų fonduose arba gyvybės draudimo bendrovėse

Kaupiant pensiją trečioje pensijų pakopoje amžius yra nustatomas išanksto pasirašant sutartį tarp asmens ir draudimo bendrovės. Tačiau taikoma išimtis – minimalus amžius Estijoje yra 55 metai. Sukaupiti pinigai pensijų fonde, kaip ir antroje pakopoje, remiantis įstatymu yra paveldimi, jei miršta pensijų fondo dalyvis.

Nepriklausomai, kurioje valstybėje būtų kaupiama senatvės pensija, visose pensijų kaupimo pakopose, dalyviams teikiamos tam tikros garantijos. Jas užtikrina valstybinės institucijos, Lietuvoje tokios kaip „Sodra“, Lietuvos centrinis bankas, privačių fondų valdytojai.

1.3. Privačių pensijų fondų samprata ir pensijų kaupimo sistemos dalyvių garantijos

Pirmiausiai reikėtų apibrėžti paties „fondo“ sampratą, kuri yra glaudžiai susijusi su pensijos kaupimu. **Fondas** (funds) – kolektyvinė investavimo forma. **Pensijų fondas** - „fiziniams asmenims, pagal Pensijų sistemos reformos įstatymą dalyvaujantiems pensijų kaupime, bendrosios dalinės nuosavybės teise priklausančiam pensijų turtas, kurio valdymas perduotas pensijų kaupimo bendrovei ir kuris investuojamas pagal to pensijų fondo taisykles“ (Lietuvos...2002). Pinigus moka įmonės, savivaldybės, juridiniai ir fiziniai asmenys, o jų skaičius beveik neribotas. Net santykinai mažos įmokos daugelio narių sudaro didelę dalį kapitalo, kuris suteikia palankias investicijas, norint pasiekti didesnę pelną nei tradicinių bankų indėliai (Fundusze...2012), (Edukacija...2010).

Pensijų fondai formuojami iš kapitalo asmenų, kurie kaupia lėšas senatvei. Tokie pinigai yra atidėti tam tikram laikotarpiui ir investuojami į vertybinius popierius. Todėl svarbus saugumas ir lėšų grąža tam tikru apibrėžtu laiko atėityje. Siekiant išvengti rizikos, investuojama į aukščiausios kokybės vertybinius popierius – į pinigų rinkas, akcijas, vyriausybines ir nevyriausybines obligacijas.

Paprastai **pensijų fondų vertė** skaičiuojama kiekvieną darbo dieną. Vieneto vertė keičiasi priklausomai nuo fondo turto vertės pokyčių, kurie dažniausiai nustatomi pagal biržos kainą, tačiau jei turtas biržoje nekotiruojamas, ar nelikvidus, tokiu atveju jų vertė gali būti apskaičiuojama, ir netiksliai atitikti rinkos vertę.

Privačiuose pensijų fonduose kaupimas turi **privalumų ir trūkumų** (5 lentelė). Investicijos pateikiamos specialistams, dėl to užtikrinamas profesionalus valdymas. Trečios pakopos pensijų fonduose galima investuoti didelę sumą iškart, nusipirkti fondo akcijų pakartotinai, kai to norima, arba reguliariai investuoti fiksuotą sumą per pasirinktą laikotarpį. Investuotus pinigus galima perkelti iš vienos rizikos fondo į kitą arba keisti patį valdytoją.

5 lentelė. Pensijų fondų privalumai ir trūkumai. (Vaičiulis 2006), (Šaltinis 2006)

Privalumai	Trūkumai
Profesionalus valdymas	Papildomos valdymo išlaidos
Masto ekonomija	Grąža nėra žinoma iš anksto
Diversifikavimas	Pinigų investavimas su mažomis palūkanomis

Kita vertus, visa tai ne už dyką. Dalyvis apkraunamas papildomais mokesčiais, kurie siejami su valdymo išlaidomis, o tas mažina bendrą investicijų grąžą. Taip pat priešingai negu bankų indėliai, pensijų fondų grąža nėra iš anksto žinoma ir nesuteikiamos garantijos, kad nukritus pasaulio rinkų indeksams, bus grąžinti investuoti pinigai. Diversifikavimas panaikina dalinai investavimo riziką, tačiau jis taip pat panaikina potencialą daug uždirbti, jei akcijų ar kitų investicinių priemonių vertė sparčiai kils. Tokiu atveju taip pat susiduriama su mažomis palūkanomis (Vaičiulis 2006), (Šaltinis 2006).

Pasirenkant pensijų fondą, svarbu atsižvelgti į taikomus mokesčius, kurie gali sumažinti pelningumą. Nepriklausomai nuo pensijų kaupimo pakopos, taikomi įmokos administravimo ir turto valdymo mokesčiai.

- Įmokos administravimo mokestis - tai tiesioginis mokestis, mokamas platintojui perkant fondo investicinius vienetus, dažniausiai jis išreiškiamas procentais nuo įdedamos sumos. Taip pat svarbu pažymėti ir išpirkimo mokestį, kuris yra tiesioginis, o mokamas investicinio periodo pabaigoje išperkant investicinius vienetus.

- Remiantis Šaltiniu, (2006) turto valdymo mokestis apima atlyginimą valdymo įmonei, įskaitant investicinių sprendimų priėmimą ir vykdymą, administracines išlaidas, rinkodaros bei kitas su fondo valdymu susijusias išlaidas. Mokama yra depozitoriumui už turto saugojimą, įskaitant ir sąskaitų tvarkymą, užtikrinimą, kad operacijos su fondo turtu vykdomos nepažeidžiant teisės aktų, bei kitas depozitoriumo paslaugas. Į turto valdymo mokestį būtina įskaičiuoti atlyginimą tarpininkui, į kurį įeina vertybinių popierių pirkimas arba pardavimas. Tokiu atveju fondo valdytojas atlieka akcijų, obligacijų ar kitų vertybinių popierių pirkimo arba pardavimo pavedimus (Investicinio... 2008).

Šiuo metu Lietuvoje rinkos dalyviai, turi plačias galimybes kaupti lėšas senatvei. Tačiau egzistuoja pagrindinis trūkumas - pensijų sistema neturi ryšio su demografiniais veiksniais. Prognozuojama, kad ateityje dėl to gali kilti problemų. Taip pat atkreipiamas dėmesys į didelių įmokų administravimo mokesčius ir ribotą fondų pasirinkimą (Juozapėnaitė 2008).

Kiekvienoje pensijų pakopoje, dalyvis turi atitinkamas garantijas. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba – „Sodra“ yra centrinė institucija, kuri administruoja socialinio draudimo fondą. Jos uždavinys - užtikrinti privalomąjį ir savarankišką valstybinį socialinį draudimą rengti ir vykdyti fondo biudžetą, administruoti socialinio draudimo įmokų ir išmokų skyrimą ir mokėjimą. Taip pat remiantis įstatymu, „Sodra“ yra atsakinga už kaupiamųjų pensijų įmokų pervedimą į pensijų fondus (Pensijos... 2013).

Remiantis Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymu, pensijų kaupimo bendrovės už pažeidimus atsako Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka. Bendrovių finansinė veikla griežtai audituojama, kas leidžia užtikrinti skaidrumą. Pensijų kaupimo bendrovės, taip pat privalo viešai skelbti veiklos ir finansinės būklės ataskaitas. Dalyvių atžvilgiu, pensijų kaupimo bendrovės turi įsipareigojimą kartą per metus pateikti ataskaitas kiekvienam dalyviui apie jo pensijų sąskaitoje sukauptą likutį. Taip pat dalyvis turi teisę gauti visą informaciją, kuri susijusi su lėšų investavimo strategija, investicinę grąža (Lietuvos...2002).

Kalbant apie antrąją ir trečiąją pensijų pakopą, priimti Lietuvos Respublikos įstatymai, kurie numato tam tikrus veiklos apribojimus pensijų kaupimo bendrovėms ir tuo pačiu suteikia tam tikras garantijas ir teises pensijų kaupimo dalyviams. Efektyvus kaupiamosios sistemos veikimas šalyje užtikrinamas su administracinės priežiūros pagalba, o ją įgyvendina valstybinė institucija. Antroji ir trečioji pensijų pakopos yra valdomos privataus sektoriaus, tačiau valstybei atitenka atsakomybė už visos senatvės pensijų sistemos funkcionavimą šalyje. Dažnai antros ir trečios pensijų kaupimo pakopų dalyviams kyla klausimas dėl lėšų saugumo fonde, valdytojo bankroto atveju. Svarbu pabrėžti, kad veiklą vykdo tik specializuotos įstaigos, kurios turi atitinkamas licencijas ir griežtai reglamentuotus objektus, į kuriuos galima investuoti. Už dalyvių lėšas galima įsigyti tik pačius saugiausius ir patikimiausius vertybinius popierius. Investuojamos

lėšos nuolat diversifikuojamos. Nustatyti yra dydžiai kiek maksimaliai galima įsigyti tam tikros rūšies vertybinių popierių. Minėtos taisyklės užtikrina tam tikro laipsnio saugumą.

Pensijų fondo valdytojo bankroto atvejai taip pat reglamentuoti įstatyme. Įstaiga lėšas valdo tik pagal patikėjimo teisę, jai lėšos tiesiogiai nepriklauso. Teisiškai pensijų kaupimo dalyvių lėšos atskirtos nuo bendrovės lėšų, todėl kreditoriai negali į jas pretenduoti. Jei bendrovė nutraukia savo veiklą, dalyvis sukauptus pinigus perveda į kitą įstaigą.

Atrodytų, kad privatūs pensijų fondai ir ten kaupiamos lėšos yra gerai apsaugotos ir patikimai investuojamos, tačiau kalbant apie investavimą, visada turi būti kalbama apie riziką ir kitas problemas, su kuriomis galima susidurti per visą kaupimo laikotarpį.

1.4. Pensijų fondų veiklos problemos ir investavimo rizika

Nagrinėjant pensijų kaupimo sistemą, svarbu ne tik ją apibrėžti ar pateikti charakteristiką, bet ir įvardyti problemas, su kuriomis susiduriama gyvenime. Suprantama, kad ne visos jos svarbios, tačiau tinkamai įvertinus ir pačias mažiausias, tikėtina, kad bus tvarkomos ir rimtesnės problemos.

Kalbant apie veiklos problemas, galima išskirti vidines ir išorines prioritetines problemas, kurios turėtų būti sprendžiamos ne tik ateityje bet ir artimiausiu metu.

Kalbant apie **vidines problemas**, galima būtų išskirti:

- tinkamas pensijų fondo valdymas;
- investicijų portfelio tinkamas valdymas;
- nustatytų dydžių įmokų surinkimo užtikrinimas;
- dalyvių interesų apsauga.

Netinkamas **pensijų fondo valdymas** apibrėžia atsakomybės pasiskirstymo ir sprendimų valdymo sistemos nebuvimo. Pensijų fondo valdymas yra tikrai vidinis paties fondo dalykas. Jei jis bus netinkamas, jo rezultatai lems visą pensijų fondo veiklą. Savininkai reaguos į prastą valdymą keisdami valdytojus. Tokiu atveju valstybinė priežiūra turėtų įsikišti ne dėl prasto fondo valdymo, bet dėl blogų jo veiklos rezultatų (Pensijų... 2012).

Investicijų portfelio valdymui pasaulyje taikomos dvi strategijos – pasyvi ir aktyvi. Pasyvi strategija naudojasi laisvai prieinama informacija rinkoje, jos esminis trūkumas yra tas, kad iš anksto yra atsisakoma geresnių negu vidutiniai investicinės veiklos rezultatų. Aktyvi strategija pagrįsta tuo, kad stengiamasi pasiekti geresnių rezultatų nei rinkos vidurkiai. Ši strategija yra brangi ir pateisinama mažiau efektyviose rinkose. Valdant investicijų portfelį, be strategijos parinkimo, susiduriama su turto rūšies pasirinkimo ir suderinamumo problema. Lietuvos bankai, būdami didžiausi instituciniai investuotojai, rinkdamiesi turtą, praktiškai nesivadovauja investicijų portfelio sudarymo teorijomis. Tai galima paaiškinti keliomis objektyviomis priežastimis. Tai skurdus

investicinių priemonių pasirinkimas vietos rinkoje ir menkai išplėtoti investicinės veiklos mechanizmai, nepakankama pačių investicijų valdytojų patirtis (Kalinauskas 2003).

Įmokų surinkimo užtikrinimo problema labiausiai liečia trečios pakopos pensijų fondus, nes šiuo atveju įmokų mokėjimas savanoriškas. Fondo valdytojas negali versti dalyvio mokėti įmokas kiekvieną mėnesį ar užtikrinti įmokos dydžius. Todėl valdytojai savo taisyklėse yra numatę minimalių įmokų dydžius. Antros pakopos pensijų fondų įmokos surenkamos centralizuotai, tačiau dalyviui pasirinkus kitą valdytoją sukaupytų įmokų suma išeina kartu su juo, todėl esant masiniam dalyvių išėjimui, gali sutrikti valdytojų veikla.

Vienas iš pagrindinių pensijų fondų valdytojų uždavinių yra apsaugoti **dalyvių interesus**. Dalyvių interesų nediskriminavimas numatytas Dalyvavimo pensijų fonde taisyklėse. Tačiau retas dalyvis, nuodugniai išstudijuoja taisykles ir žino savo teises ir galimybes. Ne visada dalyviai žino fondų keitimo galimybių, pensijos išmokos apskaičiavimų. Šiuo atveju dalyvių interesai gali būti pažeidžiami.

Prie vidinių problemų taip pat prisideda ir išorinės problemos, iš kurių prioritetinės būtų tokios:

- dalyvių mažas finansinis raštingumas ir emocijomis grįsta migracija tarp fondų;
- dalyvių nenoras keisti investavimo strategijos, laiko atžvilgiu;
- informacijos trūkumas;
- konkurencijos ir taikomų mokesčių problemos.

Kaupimo efektyvumą pensijų fonduose lemia daug veiksnių, kurių reikšmė įvairionus sąlygomis yra nevienoda. Skiriasi investuotojų amžius, atlyginimas, rizikos tolerancija, lūkesčiai, galimybė naudotis lengvatomis bei kiti veiksniai, tačiau kiekvienu atveju būtina ieškoti optimalaus investavimo sprendimo. Šiuo metu viena iš didžiausių problemų yra **žemas kaupimo sistemos dalyvių finansinio raštingumo lygis**. Sprendimai priimami remiantis neteisinga informacija. Pastebima, kad rinkoje trūksta priemonių, skatinančių domėtis finansų sritimi. Šiuo metu nėra galimybės kurti individualių kaupimo scenarijų, taip pat trūksta informacijos apie įvairius parametrus, kurie turi įtakos fondų pelningumui. Mažesnio finansinio raštingumo asmenys dažniau remiasi draugų ir šeimos patarimu, naudojami televizija, radiju, internetu, bet ši informacija nebūtinai yra geriausia. Tokiu atveju investuotojas, kurio draugas patyrė nuostolių akciju rinkoje, gali nuspręsti investuoti į mažiau rizikingą turtą, kad išvengtų nesėkmės. Remiantis literatūros šaltiniais ir praktinėmis žiniomis, žmonės tarp pensijų fondų migruoja remdamiesi emocijomis. **Emocijomis grįsta migracija** tarp fondų atsiranda dėl anksčiau minėto žemo finansinio raštingumo lygio. Finansinių priemonių nežinojimas lemia, kad laikomasi pirminio investavimo pasiūlymo, kitaip tariant, pasireiškia „inkaro efektas“, kuris mažina santaupas (Bartkus 2007); (Levišauskaitė, Malinauskas 2006).

Nekeičiama investavimo strategija neatitinka optimalios investavimo strategijos. Lietuvoje antros pakopos pensijų schemos teisės aktuose yra užprogramuota automatinio įsitraukimo sąlyga, todėl mūsų šalyje dalyvauja daugiau nei milijonas apdraustų asmenų. Automatinio įsitraukimo sąlyga kaip ir kitose šalyse sukelia inertiško dalyvavimo problemas: investavimo strategija yra gana konservatyvi, dalyviai nelinkę keisti pensijų fondų arba investavimo strategijos. Svarbu paminėti, kad valdytojai fondus siūlo rinktis ne tik pagal kliento rizikos laipsnio priimtinumą, bet ir pagal amžių. Esamiems ar naujiems pensijų kaupimo dalyviams, siūloma fondus rinktis pagal metus, kiek yra likę iki pensijos, siekiant išvengti sukauptų lėšų praradimo. Patariama, likus mažiau nei 7 m. iki pensijos pasirinkti konservatyvios strategijos fondą. Tačiau rinkos dalyviai, dažnai į tai nereaguoja ir strategijos nekeičia, taip galiausiai sukuriama neigiamas prieaugis.

Informacijos turėjimas padeda išvengti kai kurių problemų, susijusių su netinkamu fondų pasirinkimu. **Informacijos trūkumas** skatina nepakankamai informuotus žmones kreiptis į kitus, kurie, jų manymu, turi daugiau žinių, patarimo, nes profesionalo patarimas gali būti neprieinamas dėl paslaugos kainos. Kita vertus, šiandien žmonės dažnai gauna gausios, bet paviršutiniškos finansinės informacijos, todėl jie labiau patiki atsitiktiniais įvykiais. Tokiu atveju veiksmingiausi yra nuostolius patyrusių investuotojų įvykiai. Jie dažnai gali lemti ir neoptimalų sprendimą. Privačių pensijų sprendimas kaip investuoti neatitinka tradicinio ekonominio supratimo. Žmonės dėl informacijos ir žinių stokos kartais nesupranta turto diversifikacijos, todėl akcijų portfelis gali tapti labai populiarus. Be to, žmonės gali būti linkę, kad investavimas kurį jie supranta, gali būti mažiau rizikingas, todėl turintys mažiau žinių, labiau linkę pasirinkti nustatytą pasiūlymą. Dalis kaupiamųjų pensijų schemos dalyvių uždirba mažiau už vidutinį šalies darbo užmokestį. Gali būti, kad šie dalyviai nežino, jog netenka dalies socialinio draudimo pensijos, o jų įmoka nuo nedidelio darbo užmokesčio yra labai maža, tad ir kapitalo grąža nuo nedidelės įmokų bazės nebus didelė (Bartkus 2007); (Lazutka 2007).

Pasaulio banko specialistai pažymi, kad dėl **konkurencijos** daugiau nei 60% investicijų valdymo bendrovių išlaidų yra susijusios su rinkodaros priemonėmis bei būdais, kaip atlaikyti varžybas. Tad Lietuvoje pensijų valdytojų konkurencija mokesčių mažinti nepadeda. Be to, pensijų fondų turto alokacijos sprendimai Lietuvoje yra priimami rinkodaros departamentų, o patys dalyviai neturi žinių įvertinti, kurie fondų valdytojai pasirinko tinkamas turto klases bei rinkas. Pensijų fondų valdytojai turėtų atstovauti dalyvių interesams, bet jie patys vienašališkai nustato, kurią dalį turto skirti administravimo mokesčiams. Taip pat atsiranda problema, kad valdytojams aktualesni trumpalaikiai tikslai – kaip geriau parodyti fondo rezultata per ketvirtį ar praėjusius metus, nors tikslai turėtų orientuotis į ilgą laikotarpį (Lazutka 2007).

Lėšų kaupimas privačiuose pensijų fonduose nėra atsiejamas nuo rizikos veiksnių. **Rizikos** sąvoka gali būti apibrėžta kaip galima netektis, dažnai siejama su nepalankaus įvykio pasirodymo galimybe (Rutkauskas 2002). Galutinis sukauptos pinigų sumos dydis siejamas su gera parinkta investavimo politika, atitinkamu fondo diversifikavimu bei rizikos valdymu. Norint valdyti riziką reikėtų pirmiausiai išsiaiškinti veiksnius, kurie galėtų ją skatinti, bei galimybes, kurių pagalba ji būtų minimizuota.

Rizikos sąvoka yra plati, todėl patogiau būtų ją suklasifikuoti pagal veiksnius, turinčius įtakos jai atsirasti. Literatūroje galima rasti ne vieną rizikos rūšį, tačiau kalbama bus tik apie dažniausiai sutinkamas ir labiausiai dalyviui būdingas rizikas, kaupiant lėšas privačiuose pensijų fonduose.

Dažniausiai lėšos kaupiamos ir investuojamos užsienio valiuta, dėl to susiduriama su **valiutos rizika**. Vykstant rinkos globalizacijai ypač išryškėja užsienio valiutos kurso rizikos įvertinimo svarba. Valiutos keitimo rizika kinta keičiantis valiutų kursui. Kadangi tiksliai nuspėti, ar kursas kils, ar smuks, neįmanoma (o ir ne visada yra laiko ir noro domėtis bei sekti valiutų kursų svyravimus), tai klientui visada naudingiau apsisaugoti nuo galimo kurso smukimo ir nuostolių, negu tikėtis kurso kilimo ir išlošimo dėl to. Šiuo atveju siekiant valdyti riziką, reikėtų balansuoti pinigų srautus investiciniuose fonduose (Vaičiulis 2001); (Rutkauskas 2002); (Zablockis 2002).

Kaupiant lėšas privačiuose pensijų ar paprastuose fonduose, atsiranda tikimybė, kad visa finansų rinka, į kurią investuota, praras savo vertę ir sumažins vertybinių popierių portfelio vertę. Šiuo atveju susiduriama su **rinkos rizika**. Nepalankius kainos pokyčius gali lemti:

- tam tikro sektoriaus prasti ekonominiai rodikliai;
- nestabili ekonominė aplinka,
- nestabili vertybinių popierių rinka ir pan.

Tačiau egzistuoja kur kas didesnė tikimybė, jog prarasite dalį savo investuotų pinigų, jei bandysite parduoti akcijas, kai jų kaina žema (Įvairių... 2010); (Investavimo... 2010); (Rutkauskas 2002).

Sukauptas lėšas negalima atsiimti vos jų prireikus, todėl susiduriama su **likvidumo rizika**. Investavę pinigus į nelikvidžią rinką, norimu laiku galima nerasti pirkėjo arba gali tekti akcijas parduoti už mažesnę kainą nei norėtusi. Šiuo atveju ji mažinama diversifikuojant portfelį (Rutkauskas 2002).

Infliacijos rizika – rizikos tipas, kuris charakterizuojamas esamo kapitalo vertės praradimu. Sakoma, kad laikas – pinigai, šiuo atveju tai yra auksinė taisyklė. Infliacija daro didžiausią žalą neinvestuotoms lėšoms arba tuo atveju, jei pasirinktos investicijos pelningumas yra mažesnis nei infliacija. Lėšos į privačius pensijų fondus mokamos periodiškai, o tai leidžia tam tikru lygiu sumažinti minėtą riziką (Финансовые... 2010); (Čepinskis, Raškinis 2005).

Susipažinus su pensijos ir pensijų fondų sąvokomis, jų privalumais ir trūkumais, būdinga jiems rizika ir galimais atskaitymais, daromos išvados, kad investavimas į privačius pensijų fondus yra viena iš saugesnių investavimo priemonių. Rizika paskirstoma tarp fondo valdytojo ir dalyvio, o pensijų fondų diversifikavimo strategiją vykdo specialistai. Kalbant apie patrauklumą, ši investavimo priemonė leidžia ne tik užsidirbti tam tikrų lėšų ilguoju laikotarpiu, bet užtikrina finansinį stabilumą senatvėje. Siekiant labiau pažinti pensijų fondų veiklos ir 2013 m. reformos efektyvumą, svarbu išanalizuoti padėtį Lietuvos rinkoje. Norint geriau pažinti dalyvių nuomonę, sudaryta apklausos anketa, kuri leistų įvertinti vartotojų nuomonę dėl esamos pensijos sistemos reformos ir rizikos veiksnių, su kuriais susiduriama kaupiant pensiją tiek „Sodroje“, tiek privačiuose pensijų fonduose. Apie minėtus iškeltus uždavinius plačiau bus kalbama kitoje darbo dalyje.

2. ANTROSIOS PAKOPOS PENSIJŲ FONDŲ IR VYKDOMOS PENSIJŲ KAUPIMO SISTEMOS REFORMOS ANALIZĖ

2004 m. yra privačių pensijų fondų veiklos Lietuvoje pradžia. Teisę steigti pensijų fondus turėjo ir turi akcinės bendrovės, uždarnosios akcinės bendrovės ir valdymo įmonės. Pirmos socialinio draudimo sistemos reformos tikslas buvo kaupimo pensijai procesą padaryti efektyvesnį. Iki tol „Sodra“ tik perskirstydavo surenkamus mokesčius įvairioms išmokų gavėjų grupėms, tarp jų ir pensininkams. Tiesioginis kaupimas nevyko. Taip pat svarbu buvo suteikti pasirinkimo laisvę dirbantiems asmenims - dalį savo mokamos socialinio draudimo įmokos pervesti į privačius fondus arba lėšas palikti „Sodroje“.

2013 m. Lietuvoje priimtas sprendimas dėl naujos pensijų reformos įgyvendinimo. Šiuo atveju siekiama padidinti dalį kaupiamų lėšų privačiuose fonduose. Dirbantys asmenys ne tik gali kaupti privačiuose pensijų fonduose, bet ir papildomai prisidėti savo lėšomis, o valstybė esant tokiam pasirinkimui iš savo pusės prideda dar papildomai lėšų iš savo biudžeto. Pensinio amžiaus sulaukęs asmuo, gaus pagrindinę ir papildomą pensiją, kurios dydis priklausys nuo pensinio fondo pelningumo, administravimo mokesčių, fondo uždirbto pelno (Bartkus 2007); (Liutvinavičius, Sakalauskas 2011).

Kiekvienam dalyviui aktualu pasirinkti atitinkamą kaupimo variantą bei pelningą pensijų fondą, kuris ir lems žmogaus būsimas pajamas. Todėl pirmiausiai turėtų būti sprendžiamos pensijų fondų veiklos problemos, kurios įvardintos ankstesniame skyriuje, susipažinta su minėtų fondų struktūra ir vartotojų nuomone apie naujai galiojančią reformą.

2.1. Pensijų kaupimo fondų veiklos problemų sprendimo galimybės

Svarbu ne tik įžvelgti ir iškelti problemą, tačiau ir rasti sprendimą. Kalbant apie pensijų fondo valdymą, kuris kaip buvo anksčiau minėta, yra vidinis, paties pensijų fondų reglamentuojamas dalykas. Pensijų fondai turi savininkus, kuriais gali būti ir dalyviai, kurie reaguoja į fondų prastą valdymą ir tokiu atveju keisti valdytojus. Savininkų keliama tam tikri kvalifikaciniai reikalavimai fondo valdytojams. Tokiam savireguliacijai įgyvendinti būtinos sąlygos ir dalyvių teisė, kuri reglamentuojama pensijų fondų Lietuvos Respublikos įstatyme, bei galimybės pereiti į kitą fondą arba atgauti savo lėšas.

Tam, kad pensijų fondas būtų efektyviai valdomas, reikia nustatyti valdymo ir sprendimų priėmimo procedūras, atskirų valdytojų ar valdymo organų kompetenciją ir atsakomybę. Šių reikalavimų nebūtina nustatyti įstatymu ar poįstatyminiais aktais. Tai nustato fondo vidinės taisyklės. Išsiplėtus pensijų fondų rinkai, joje atsiranda tinkamo elgesio standartai, kurių paisyti kiekvienas fondas, siekiantis turėti gerą reputaciją.

Reikalavimai valdymo procedūroms ir valdytojų kvalifikacijai dažnai keliama licencijuojant pensijų fondus. Lietuvos priežiūros institucija yra Lietuvos bankas ir Draudimo priežiūros komisija. Jie reikalauja pateikti ir verslo planą, kuris turėtų atspindėti fondo pajėgumą planuoti veiklą. Tačiau nei verslo planas, nei formalūs kvalifikaciniai reikalavimai dar neužtikrina, kad veikla bus vykdoma tinkamai. Tai gali užtikrinti tik savininkų kontrolė. Todėl dažnai įstatymu yra nustatoma, kad į pensijų fondo valdymą turėtų būti įtraukti dalyviai. Toks reikalavimas gali būti įgyvendintas tik darbdavių steigiamuose fonduose, kuriuose dalyviai yra gana apibrėžta žmonių grupė. Tačiau ir šiuo atveju laukiamas rezultatas ne visada pasiekiamas, nes daugelis dalyvių menkai išmano finansinės institucijos (pensijų fondo) valdymą. Jų atstovavimas dažnai tampa formalus.

Efektyvesnė kontrolė – galimybė dalyviams laisvai išeiti iš nepatinkančio pensijų fondo. Siekiant neriboti judėjimo tarp skirtingų valdytojų, turi būti koreguojama teisinė bazė, kuri leistų pensijų dalyviams su minimaliomis išlaidomis keisti valdytojus.

Kalbant apie fondų valdymą, svarbu paminėti ir ekonominius veiksnius, o ypač finansinę krizę, kuri žymiai sumažino valdomo turto vertę. Esminis veiksnys yra tai, kad tokie svyravimai daugiausiai žalos padaro vyriausiems pensijų fondų dalyviams. Tokiu atveju atsiranda būtinybė išlaikyti ir plėtoti privataus kaupimo sistemą, koncentruotis į ilgalaikį kaupimą, stiprinti kontrolės mechanizmus bei efektyvinti rizikos valdymą, naudoti lėšų mechanizmus vėlyvojoje kaupimo stadijoje, rūpintis visuomenės finansiniu raštingumu.

Visi pensijų fondai yra sudaryti iš tam tikrų vertybinių popierių portfelių, kurie yra diversifikuojami siekiant išvengti investavimo rizikos. Šiuo požiūriu fondai gali būti skirstomi į nerizikingus, mažai rizikingus, vidutinės rizikos ir didelės rizikos. Tačiau kiekvieno išvardyto fondo turi būti užtikrintas ne tik prieš tai minėtas fondo valdymas, bet ir investicijų rizika, kuri vienaip ar kitaip reguliuojama paties valdytojo ir valstybės.

Teisiniu požiūriu gali būti atskleidžiami du reguliavimo požiūriai, t.y. protingo žmogaus (prudent man) ir leidimų ir draudimų sąrašo (listing) požiūriai (Morkūnienė 1999). Esant protingo žmogaus požiūriui, teisės aktais reglamentuojamos procedūros, kaip turi elgtis fondo valdytojai, kad jų veikla būtų sąžininga, nustatoma jų atsakomybė už veiksmus, kai nukrypstama nuo procedūrų. Tačiau pensijų fondų valdytojai nėra teisiškai atsakingi už veiklos rezultatą, jei buvo veikta teisingai. Tarsi sudaromas sąrašas, kuri veikla yra leistina, o kuri - ne. Šis priežiūros modelis detalai reglamentuoja leistinas investicijų rūšis ir kieki.

Ekonominiu požiūriu investicijų ribojimai nustatomi:

- pagal turto tipą – kokios turto rūšys yra leistinos ir kokią portfelio dalį investicijų jos gali sudaryti. Taiip siekiama išvengti nelikvidaus turto įsigijimo.
- pagal emitentą - vertybinius popierius, į kuriuos leistina investuoti ir šių investicijų proporcijas. Tokiu būdu veikia saugiklis nuo nelikvidžių investicijų ir investicijų sankaupos (Konceptualios... 2002).

Siekiant išvengti valiutų ar užsienio rinkos rizikos, gali būti ribojamos investicijos užsienyje, kas sumažina investicijų diversifikavimą ir kartu saugumą, nes vietinė rinka ne visada būna segmentiška, neorientuota į vieno produkto gamybą. Žinoma, kad vietinę rinką veikia pasaulinės rinkos pokyčiai, t.y. ji iš uždaros tampa atvira, todėl kartu gerėja ir investicinė aplinka.

Dėl finansinio raštingumo stokos dauguma eilinių piliečių, savo santaupas laiko „kojinėse“. Gyventojų finansiniu raštingumu nėra suinteresuoti politikai, nes žemas finansinis raštingumas padeda politinėms partijoms, žadančioms rinkėjams aukso kalnus.

Pensijų fondai dažnai pasirenkami remiantis intuicija, kitų asmenų sėkminga patirtimi ar tiesiog atsižvelgiant į paskutinių metų fondo rezultatus. Remiantis pasaulio banko pateikta informacija, kiekvienais metais pasaulio ekonomiką papildoma maždaug 150 milijonų naujų finansinių paslaugų vartotojų. Didžiąją jų dalį sudaro besivystančios valstybės, kuriose vartotojų teisių apsauga ir finansinis raštingumas yra labai menki. Todėl vartotojų interesų apsauga tapo svarbia tvirtos ir konkurencingos finansinių paslaugų rinkos dalimi.

Stebima rimta problema dėl finansinio raštingumo stokos. Pasaulį veikia globalizacija, todėl spartėja finansinių rinkų plėtra, diegiamos naujos informacinės technologijos, kurios naudojamos teikiant finansines paslaugas, vis sudėtingesni tampa finansiniai instrumentai, susidaro kliūtys visuomenei efektyviai naudotis finansinėmis paslaugomis dėl finansinio raštingumo stokos. Žemas finansinis raštingumas turi neigiamos įtakos:

- asmenų ar/(ir) šeimų ilgalaikio taupymo galimybėms;
- sudaro sąlygas nemokumui rasti;
- sukuria realias galimybes nesąžiningoms sutarčių sąlygoms;
- padidina prekių ir paslaugų sąnaudas, kai yra atsiskaitoma grynaisiais pinigais.

Siekiant spręsti finansinio raštingumo didinimo problemą, turi būti vykdoma šviečiamojo pobūdžio veikla bei konsultuojama finansinių paslaugų klausimais.

Kita galima sprendžiamos problemos galimybė – vaikų finansinio raštingumo apmokymas dar mokykloje. Šiuo atveju, kaip fakultetas prie dėstomų ekonomikos pamokų galėtų prisidėti praktinės naudos turinčios užduotys arba dalyvavimas įvairiose projektuose.

Ne ką mažesnio svarbumo už mažo finansinio raštingumo problemą yra informacijos stoka priimant sprendimus dėl dalyvavimo pensijų kaupimo sistemoje. Kaupiamųjų pensijų politika

reglamentuoja informacijos teikimą, jos dažnį. Remiantis D. Skučiene (2011) informuotumą, priimant sprendimus, reikia suprasti plačiau – kaip žinias apie pačią pensijų schemą, jos reikšmingus aspektus žmonių gerovei.

D. Skučienė (2011) savo straipsnyje kaip vieną iš problemų sprendimų būdų nurodo indeksavimą – numatyti, kad pensijų fondas privalo turėti lyginamąjį indeksą, kuris yra skirtas visuomenei įvertinti pensijų fondo finansinius rezultatus, kas suteiktų galimybę visuomenei tinkamai įvertinti pensijų fondo rezultatus, investicijų valdymo efektyvumą, neklaidinti esamų ir potencialių dalyvių.

Siekiant išspręsti problemas, susijusias su informacijos pateikimu, galima pasitelkti informacines komunikacines technologijas. Šiuo metu elektroninės bankininkystės sistemose pateikiama pagrindinė informacija apie asmeninę pensijų fondo sąskaitą: sukaupta suma, per tam tikrą laikotarpį atliktos įmokos, atskaičiuoti mokesčiai, investicinio prieaugio pokytis. Visų pirma būtina skatinti labiau domėtis finansų sritimi ir aktyviau įsitraukti į kaupimo proceso valdymą. Taip pat galima išplėsti elektroninės bankininkystės sistemų funkcionalumą, jas papildant modeliavimo įrankiais. Kiekvienas pensijų fondo dalyvis turėtų turėti galimybę modeliuoti galimus kaupimo scenarijus naudodamas savo asmeninius duomenis. Keičiant įvairius parametrus, stebint jų įtaką galimiems rezultatams ir mokantis finansų pagrindų, būtų sudarytos prielaidos priimti geresnius investicinius sprendimus.

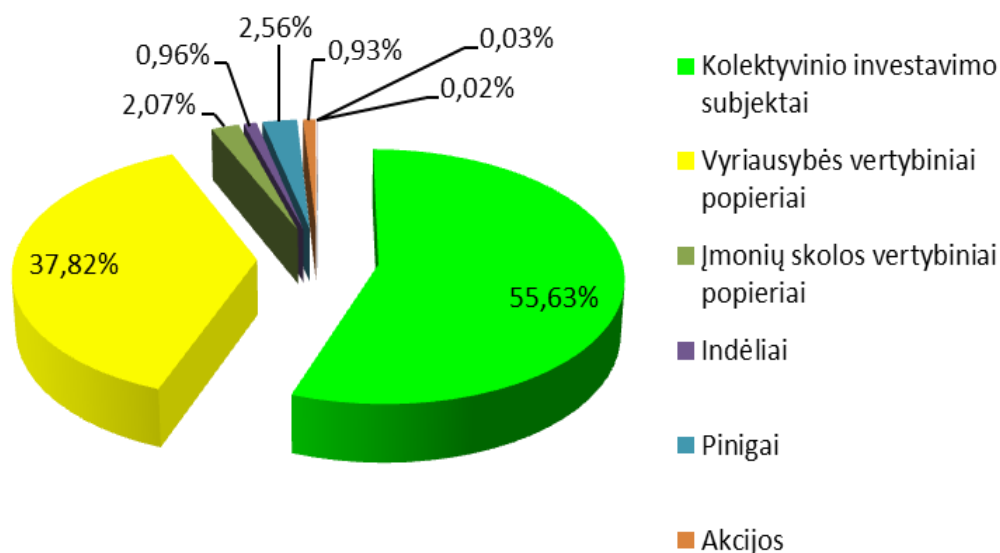
Matome, kad pensijų fondų veiklos problemoms spręsti gali būti taikomi keli metodai. Tačiau ne ką mažiau svarbus fondo efektyvumas, kuris dalyviui užtikrintų palankesnę senatvę ateityje.

2.2. Antrosios pakopos pensijų fondų investicinis veiklos efektyvumas ir struktūra

Susikūrus pensijų fondams, kasmet atsiranda didėjanti lėšų pasiūla, kuri didina rinkos likvidumą ir kapitalizaciją. 2013 m. rugsėjo mėn. pensijų kaupimo sistemoje dalyvavo 1101,9 tūkst. gyventojų. Aktyviausi asmenys yra nuo 25 iki 34 m., o mažiausiai sudariusių antros pakopos sutarčių yra vyresnio nei 55 m. amžiaus asmenų. Paskutiniaisiais metais beveik 50 proc. naujų dalyvių rinkosi vidutinės akcijų dalies pensijų fondus (Pensijų... 2012); (Lietuvos... 2013).

2013 m. trečiojo ketvirčio pabaigoje Lietuvoje veikė 30 antros pakopos pensijų fondų. Juos valdė 9 pensijų kaupimo bendrovės, 7 valdymo įmonės ir 2 gyvybės draudimo bendrovės. Valdymo įmonės valdė 25 antros pakopos pensijų fondus, kurių turto vertė 2013 m. rugsėjo 30 d. buvo 4 341,1 mln. Lt, juose pensiją kaupė 880,1 tūkst. dalyvių. Gyvybės draudimo bendrovės valdė 5 antros pakopos pensijų fondus, kurių turto vertė 2013 m. rugsėjo 30 d. sudarė 924,9 mln. Lt, juose pensiją kaupė 221,9 tūkst. dalyvių.

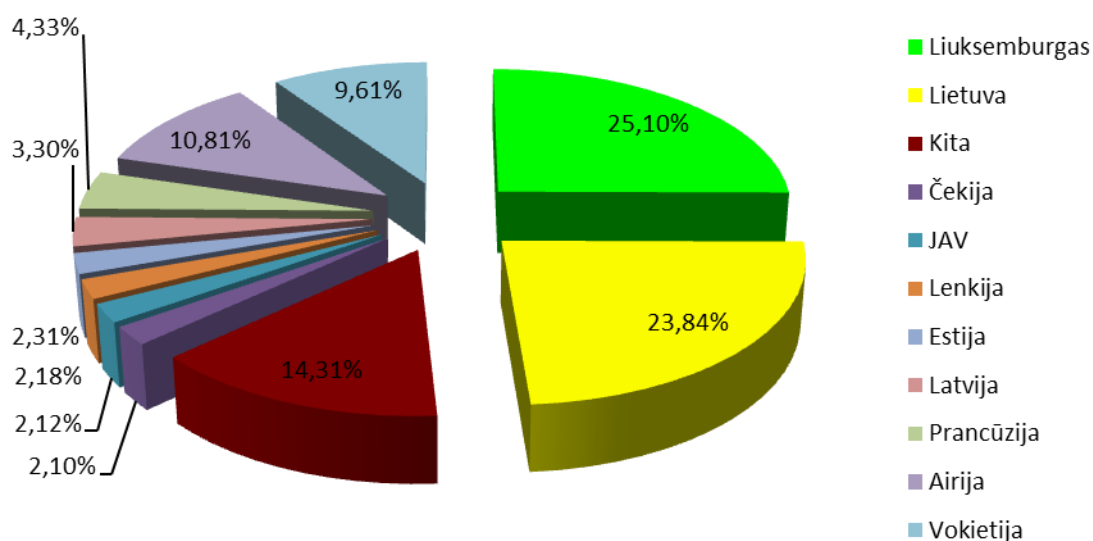
2013 m. investuotojams buvo permainingi. Finansinės rinkos buvo paveiktos neigiamos informacijos dėl JAV ketinimo neskatinti ekonomikos, konflikto Sirijoje paūmėjimo, rinkimų Vokietijoje ir politinių neramumų Italijoje, tačiau trečiame ketvirtyje pastebėtas rinkų didėjimas, kurį lėmė žinios apie tolesnį ekonomikos skatinimą. Labiausiai pakito Rusijos akcijų ir išsivysčiusių Europos valstybių rinkų indeksų reikšmės. Tarp labiausiai augančių indeksų verčių išsiskyrė Baltijos šalių akcijų rinkų indeksas. Jo vertė per 12 mėn. pakilo 23,36 proc. Kaip viena iš svarbesnių akcijų rinkos žaidėjų Kinija, trečią ketvirtį investuotojus nudžiugino geru III ketv. BVP rodikliu, bet ekonomikos perspektyvai dar yra rimtų grėsmių. Sparčiai kylančios nekilnojamojo turto kainos „Azijos tigrė“ gali versti griežtinti finansų politiką. Tokia grėsmė neigiamai veikia visą augančių rinkų akcijų sektorių, kuris šiemet smarkiai atsilieka nuo išsivysčiusių šalių akcijų. Taip pat reikšmingai didėjo išsivysčiusių Europos valstybių akcijų rinkų pokyčius rodantis indeksas – 18,07 proc. Obligacijų indeksai didėjo nuo 0,11 iki 2,16 proc (Finansų... 2013); (Global... 2013); (Lietuvos...2013).

2 pav. Antros pakopos pensijų fondų rinkos investicijų pasiskirstymas pagal turto klases (Lietuvos... 2013)

2013 m. trečiojo ketvirčio pabaigoje didžiausią dalį - 55,63 % antros pakopos pensijų fondų investicijų sudarė investicijos į kolektyvinio investavimo subjektų vienetus arba akcijas. Didžiausia dalis lėšų orientuota į akcijų kolektyvinio investavimo subjektus, kas sudarė 33,6 proc. viso portfelio. Reikėtų pabrėžti, kad mažėjo grynujų pinigų ir indėlių dalis kolektyvinio investavimo subjekto portfeliuose. Tai paaiškinama tuo, kad gerėjant situacijai rinkose, fondai ieško naujų investavimo galimybių, todėl grynujų pinigų laikymas nėra naudingas. Pagal populiarumą, antrą poziciją tarp investicijų išlaiko vyriausybės vertybiniai popieriai. Į juos investuota 37,82 proc. antros pakopos pensijų fondų turto, o labiausiai sumažėjo dalis indėlių. Ši tendencija stebima nuo

2012 m., kada pradėjo mažėti indėlių palūkanos, todėl valdytojai priversti ieškoti kitų saugaus investavimo alternatyvų.

3 pav. Visų antros pakopos pensijų fondų investicijų pasiskirstymas pagal šalis (Lietuvos... 2013)

Antros pakopos pensijų fonduose didžiausią turto dalis investuota eurai – 67,27 proc., o daugiau nei 50 proc. viso turto investuota Lietuvoje ir Liuksemburge. Pasaulio mastu, Lietuvoje investuota 23,84 proc., o likusi dalis užsienio šalyse. Liuksemburge didelė dalis investicijų skirta kolektyvinio investavimo subjektams registruotiems nurodytoje šalyje, tačiau investuojančius įvairiose šalyse.

2013 m. per tris ketvirčius į pensijų kaupimo rinką atėjo 39 559 asmenys. Nauji dalyviai pensiją kaups pagal naujas sąlygas, įsigaliojančias nuo 2014 m. sausio 1 d. ir papildomai investuos dalį savo atlyginimo. Naujai sudarytų sutarčių skaičius mažėja, nes didesnė dalis Lietuvos gyventojų jau dalyvauja pensijų kaupimo sistemoje arba jau yra pensinio amžiaus. Tarp inestavimo krypties populiariausi buvo akcijų pensijų fondai, kuriuos pasirinko 38,68 proc., o 37,47 proc. asmenys savo lėšas paskirstė į vidutinės rizikos akcijų pensijų fondus.

Visus Lietuvoje registruotus fondų valdytojus iki 2012 m. sausio 1 d. kontroliavo Vertybinių popierių komisija, kurios veiklą šiuo metu perėmė Lietuvos bankas. Draudimo bendrovės, kurios valdo pensijų fondus, papildomai kontroliuoja Draudimo priežiūros komisija.

Žinoma, kad Lietuva ne pirmą šalį, kurioje plėtojamas savarankiškas kaupimas pensijai. Vakarų šalyse pensijų fondai veiklą vykdo jau kelis dešimtmečius, tačiau bendros patirties nėra, o ir patys pensijų fondai keičiasi sparčiai. Minėta tendencija stebima ir Lietuvoje. Vis daugiau

laisvės suteikiama pačiam dalyviui, kuriam leidžiama pasirinkti, kaip draustis pensijai. Tačiau galutinio pensijų fondų modelio nėra sukurta, jis nuolat tobulinamas ir keičiamas.

2.3. 2003 m. ir 2013 m. pensijų kaupimo sistemos reforma

Lietuvoje, kaip ir užsienio šalyse, susiduriama su visuomenės senėjimo procesu, todėl valstybė nuolat tobulina ir atlieka reformas, susijusias su pensijų kaupimu. Valstybėje mažėja dirbančių asmenų skaičius, tačiau sparčiai didėja pensinio amžiaus gyventojų. Siekiant užtikrinti orią senatvę pradėta ilginti pensinį amžių, pereita prie savarankiško pensijų kaupimo. Vienas dirbantis žmogus išlaiko vis daugiau pensinio amžiaus asmenų, todėl tikėtina, kad pensija mažės ir po keleto dešimtmečių valstybei bus sunku mokėti didesnę pensiją. Tokiu atveju iš sodros mokama pensija galės būti tik simbolinė. Siekiant išspręsti nurodytas problemas, ieškoma galimybių, kaip subalansuoti pensijų išmokų ir mokamų mokesčių dydžius.

2.3.1. 2003 metų pensijų kaupimo sistemos reformos tikslas, trūkumai ir įstatyminė bazė

2003 m. liepos mėn. priimtas sprendimas dėl galimybės gyventojams dalį į Socialinio draudimo fondą mokamų lėšų panaudoti pensijų kaupimui. Šiuo pagrindu buvo suformuoti teisiniai ir ekonominiai pagrindai pensijų fondams atsirasti. Kaip anksčiau minėta, antroje pensijų sistemos pakopoje gali dalyvauti dirbantys asmenys, pervesdami dalį privalomų įmokų į pensijų fondus. Tokiu atveju dalis pensijos kaupiama Lietuvos Respublikos „Sodroje“, o dalis individualiose sąskaitose, kurias valdo atitinkamos pensijų kaupimo bendrovės. Vykdam šį reformos etapą, siekiama dalį valstybės įsipareigojimų prieš pensinio amžiaus žmones perkelti į privatų sektorį. 2002 m. gruodžio mėnesį priimtas sprendimas, pagal kurį dirbantieji asmenys pensijų kaupimo sutartis galėjo sudaryti nuo 2003 m. rugsėjo 1 dienos, o jos įsigaliooti turėjo nuo 2004 m. sausio 1 d. Įstatyme taip pat aptarti pensijų kaupimo įmokų tarifai. Tarifų dydžiai iki 2014 m. pateikti 5 lentelėje. Iš lentelės matome, kad bendrą įmoką sudaro apdraustojo ir darbdavio įmokos.

6 lentelė. Pensijų kaupimo įmokos tarifas iki 2014 m. (Gudaitis 2010)

	2004	2005	2006	2007-2008	2009-2011*	2012	2013
Apdraustojo įmoka	2.5%	2.5%	2.5%	2.5%	2,0%	1,5%	2,5%
Darbdavio įmoka		1.0%	2.0%	3.0%	0	0	0
Visa įmoka kaupimui	2.5%	3.5%	4.5%	5.5%	2,0%	1,5%	2,5%

* Iki 2009 m. liepos 1 d. – 3 proc.

Igyvendinant minėtą reformą, buvo akcentuojama, kad kaupimas privačiuose fonduose užtikrins geresnį santykį tarp įmokų ir išmokų ir pats dalyvis prisiims atsakomybę dėl pasirinkto fondų valdytojo ir dėl pasirinktos investavimo rizikos. Suteikta galimybė antros pakopos pensijų fondų dalyviui investavimo riziką sumažinti iki minimumo. Pagal įstatymą kiekvienas valdytojas privalo turėti vieną konservatyvaus investavimo pensijų fondą. Tokio fondo privalumas – minimalus investicijų grąžos svyravimas, palyginti su kitais pensijų fondais (Valstybinio... 2008); (Gudavičius 2013).

Tikėtasi, kad įdiegta naujovė skatins darbdavius ir darbuotojus dirbti ir mokėti įmokas tiek socialiniam draudimui, tiek kaupiamajam fondui, taip sumažinus šešėlinės rinkos dalį. Tačiau nebuvo įvertinta viena iš neigiamų reformos pasekmių - kaupiamos pensijos dydžio negarantuoja nei valstybė, nei pensijų fondai, nesėkmingų investicijų atvejais visos pasekmės tenka pensijų sistemos reformos dalyviams, kaupiantiems lėšas antros pakopos pensijų fonduose. Nėra suteiktos garantijos, kad gaunamos iš pensijų fondų išmokos, kompensuos sumažėjusią papildomos senatvės pensijos dalį, todėl atsiranda rizika, kad asmuo, kaupdamas lėšas antros pakopos pensijų fonduose, negaus didesnės senatvės pensijos. Tokiu atveju valstybė prisiima papildomą riziką dėl išlaidų kompensacijos nepasiturintiems asmenims. Manoma, kad reforma palanki tik daugiau uždirbantiems ir jaunesniems žmonėms (Gudavičius 2013); (Lietuvos 2013); (Gudaitis 2009).

Taip pat nėra numatyta tam tikrų teisinių saugiklių:

- Antros pakopos pensijų fondai negarantuoja konkretaus dydžio palūkanų. Kaupimas pensijų fonde yra ilgalaikis procesas, todėl grąža nėra žinoma. Nei vienas antros pakopos fondas, veikiantis Lietuvoje, negarantuoja būsimos pensijos dydžio.

- Privatūs fondai nesuteikia minimalių pensijų garantijų. Šiuo atveju nukenčia esami pensinio amžiaus asmenys, nes dalis surinktų įmokų pervedama pensijų fondams, bet neskiriama pensijoms didinti. Esant rinkos pokyčiams, asmenys gali gauti skirtingo dydžio pensiją, kas nėra socialiai teisinga. Todėl garantuojama žmogaus socialinė apsauga senatvėje, o ne socialinis teisingumas.

- Nėra suteikiama garantijų, kad sumažėjusią papildomos senatvės pensijos dalį kompensuos išmokos, gaunamos iš pensijų fondų, todėl asmuo nebūtinai gaus didesnę pensiją dalyvaudamas pirmoje ir antroje pensijų pakopose.

Lietuvoje suformuota teisinė bazė veikia kaip kontrolės aparatas, kuris užtikrina pensijų fondų veikimo rizikos minimizavimą. Pagrindiniai tai reglamentuojantys įstatymai būtų:

- 2003 m. LR pensijų kaupimo įstatymas Nr. IX-1691, kuris nurodo, kad pensijų sistemos reformos dalyviais gali būti asmenys, privalomai draudžiami valstybiniu socialiniu pensijų draudimu pagrindinei ir papildomai pensijos daliai gauti. Išimtis – pensinio amžiaus sulaukę asmenys. Dalyvavimas prasideda nuo pensijų kaupimo sutarties įsigaliojimo.

- LR pensijų fondų įstatymas, 2 straipsnis. Numatyta, kad pensijų fondo veikla – tokia veikla, kuria siekiama sukaupti senatvei papildomų lėšų, renkant pinigines lėšas į pensijų fonde atidarytas individualias sąskaitas. Šios lėšos investuojamos arba reinvestuojamos į diversifikuotą investicijų portfelį.

Pensijos mokamos tik sulaukus senatvės pensijos amžiaus, tačiau kiekvienas asmuo turi teisę nukelti pensijos mokėjimo pradžią, pasirinkti ar nori gauti vienkartinę ar periodines išmokas. Jei žmogus dėl mirties nesulaukia pensinio amžiaus arba išmokos nėra visiškai išmokėtos iš antros pakopos pensijų fondo – jos paveldimos.

2.3.2. 2013 metų pensijų kaupimo sistemos reformos tikslas, trūkumai ir įstatyminė bazė

Siekiant toliau tobulinti pensijų sistemą Lietuvoje, 2012 m. lapkričio mėnesį priimtas sprendimas dėl antros pensijų pakopos reformos, kuri įsigaliojo nuo 2013 metų sausio 1 dienos. Įstatymo tikslas – paskatinti pensijų sistemos dalyvius priimti sprendimą dėl dalyvavimo ar nedalyvavimo antrojoje pensijų kaupimo pakopoje. Tai turėjo įvykti iki rugsėjo mėn., tačiau vėliau šis terminas pratęstas iki lapkričio mėn. 30 d. Šiuo atveju nuo 2014 m. sausio mėn. 1 d. keistųsi pensijų kaupimo įmokų tarifai, kurie pavaizduoti 7 lentelėje. Apdraustojo įmoka skaičiuojama nuo pajamų, nuo kurių skaičiuojamos valstybinio socialinio draudimo įmokos, o valstybės įmoka - nuo užpraeitų metų keturių ketvirčių šalies ūkio darbuotojų vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio vidurkio. Taip pat kalbant apie įmokų tarifą, svarbu paminėti, kad pagal naują tvarką už vieną iš tėvų, auginantį vaiką iki 3 metų ir gaunantį motinystės (tėvystės) socialinio draudimo pašalpą arba draudžiamą valstybiniu socialiniu pensijų draudimu valstybės lėšomis, į pensijų fondą pervedama 2 procentų užpraeitų metų keturių ketvirčių šalies ūkio darbuotojų vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio vidurkio dydžio pensijų įmoka iš valstybės biudžeto lėšų, o vienam iš tėvų, auginančiam daugiau negu vieną vaiką iki 3 metų, pensijų įmoka pervedama už kiekvieną vaiką.

7 lentelė. Pensijų kaupimo įmokų tarifas nuo 2014 m. (Gudaitis 2010)

	2014 - 2015	2016 - 2019	2020
Apdraustojo įmoka socialinio draudimo įmokos sąskaita	2%	2%	3,5%
Papildoma apdraustojo įmoka	1%	2%	2%
Valstybės įmoka	1%	2%	2%

Pagrindiniai klausimai, dėl kurių esami sistemos dalyviai turėjo priimti sprendimą, būtų:

- Ar toliau atidėti 2 proc. pensijų draudimo įmokos į asmeninę sąskaitą pensijų fonde ir tokiu atveju prarasti dalį būsimos socialinio draudimo senatvės pensijos;
- Ar sutikti papildomai mokėti vieną, o vėliau du procentus nuo savo atlyginimo į pensijų fondą ir už tai gauti atitinkamą valstybės subsidiją, kuri būtų skaičiuojama nuo vidutinio šalies darbo užmokesčio. Šiuo atveju pasirinkusieji mokėti papildomą įmoką į savo pensijų fondą, remiantis galiojančia įstatymų nuostata, papildomos dalies mokėti atsisakyti nebegalės.
- Ar pasitraukti iš antrosios pakopos ir tikėtis, kad fonde likusios lėšos sėkmingai bus investuojamos ir sulaukus pensinio amžiaus bus išmokėtos. Šiuo atveju dalyvis gali ir turi teisę atnaujinti pensijų įmokų gavimą. Tačiau jis negali keisti pensijų fondą, pensijų kaupimo bendrovę (Gudaitis 2010); (Bitinas 2008); (Medaiskis 2013).

Nauji pensijų kaupimo sistemos dalyviai, pasirašantys antros pensijų pakopos sutartį nuo 2013 m. pasirinkimo neturi – jie dalyvauja maksimalia apimtimi. Naujai sudarytos pensijų kaupimo sutartys įsigalioja po 3 mėn., t.y. lėšos nuo darbo užmokesčio į antros pakopos fondus atskaitomos ne nuo kitų metų sausio mėn., o po 3 mėn. nuo sutarties pasirašymo momento. Įsigaliojus naujai tvarkai, atsirado galimybė bet kada keisti pensijų kaupimo bendrovę nelaukiant, kol nuo pirmosios pensijų kaupimo sutarties sudarymo praeis treji metai. Šis veiksmas galimas, jei yra padarytas bent vienas lėšų pervedimas iš „Sodros“ sistemos. Taip pat suteikiama galimybė išmoką iš pensijų fondų gauti anksčiau. Tai įmanoma jei dalyviui paskirta išankstinė valstybinio socialinio draudimo senatvės pensija.

Pensijų kaupimo sistemos keitimo įstatyme numatyta, kad visiems antros pakopos pensijų fondų dalyviams mažinami administraciniai mokesčiai:

- įmokos administravimo mokestis kiekvienais metais mažinamas 0,5 proc., iki nulinės ribos;
- turto valdymo mokesčio dydis sumažėjo iki 0,65 proc.
- valdytojo keitimas – perėjimo mokestis sumažėjo iki 0,05 proc.

Tačiau kiekviena nauja tvarka turi ne tik gerų savybių, tačiau ir trūkumų. Šiuo atveju minėtą reformą galima vertinti dvejopai. Iš vienos pusės yra skatinama kaupti savarankiškai. Jei įmokos į pensijų fondą sudarys 6 proc. žmogaus darbo užmokesčio, iki senatvės būtų galima sukaupti apčiuopiamą sumą. Tačiau iš kitos pusės tokį sprendimą galima vertinti kaip gudravimu iš valdžios pusės. Tam, kad į fondus būtų pervedama 0,5 proc. daugiau nei prieš krizę (iki krizės į fondus pervedama buvo 5,5 proc.), iš nuosavų lėšų reikia pridėti 2 proc. Šiuo atveju žmonės gali jaustis apgauti, nes dalis pensijų sistemos dalyvių, antrosios pakopos pensijų fondus rinkosi siekiant sumažinti priklausomybę nuo sodros, o po reformos ši priklausomybė dalinai padidėja. Privalumu galima būtų įvardinti 2 proc. priedą, kuris mokamas iš valstybės biudžeto ir tai nemažina „Sodros“

pensijos, tačiau valstybė pasilieka sau teisę bet kada nurodytą tvarką pakeisti. Svarbu nepamiršti, kad „Sodra“ labiau pasitikintys gyventojai gali nesutikti su papildomu mokėjimu iš savo atlyginimo ir į privačius fondus skirti tik 2 proc., o finansiškai toks sprendimas gali būti ne itin naudingas. Pasaulio praktika rodo, kad siekiant oraus pragyvenimo senatvėje reikėtų kas mėnesį atidėti apie 10 proc. pajamų, tačiau tai reikėtų daryti 20–30 metų, o gal ir dar ilgiau. Taip pat ne vieną kartą Lietuvos Bankas yra pareiškęs nuomonę, kad tokiu atveju sukauptos sumos pakaktų tik vienkartiniai išmokai, todėl privatus fondas negalėtų užtikrinti pensijos mokėjimo iki gyvos galvos. Atsiranda rizika, kad išmoka būtų išleista iš karto, o privačių fondų idėja – užtikrinti papildomas pajamas senatvėje – netektų prasmės. Šiai dienai Lietuvos rinkoje anuiteto teisę turi įsigijusi tik viena įmonė, todėl sunku įvertinti ar tokiu atveju skaičiavimai būtų atlikti pensijų fondo išmokos gavėjo naudai (Pensijų.. 2011); (Kaupimo... 2013); (Pensijų... 2012).

Matome, kad nauja reforma turi tam tikrų trūkumų ir neapibrėžtumų, kurie turėtų būti šalinami. Sudėtinga įvertinti, ar įdiegtos naujovės ir priimti dalyvių sprendimai padės sumažinti „Sodros“ biudžeto deficitą ir tuo pačiu pagerinti pragyvenimo lygį senatvėje. Svarbu įvertinti, kaip patys sistemos dalyviai vertina tokius pokyčius ir valstybės tarnautojų priimtus sprendimus, o taip pat remtis kitų šalių patirtimi, kur pensijų kaupimo sistema veikia sėkmingai ne vieną dešimtmetį.

2.4. Veiksniai, turintys įtakos sprendimo priėmimui dėl pensijų kaupimo privačiuose pensijų fonduose

Siekiant plačiau išanalizuoti pensijų kaupimo sistemos suvokimą, taikomos įvairiausios anketinės apklausos, kurios padeda geriau apibrėžti dalyvių poreikius. Apklausą sudaryta remiantis atliktu 2013 m. Sodros tyrimu „Lietuvos gyventojų tyrimas dėl dalyvavimo antrojoje pensijų kaupimo sistemos pakopoje“. Tyrime dalyvavo tikslinės grupės respondentai – Lietuvos gyventojai, kurie atrinkti remiantis fokuso metodu. Apklausta 110 tiriamųjų, kurių amžiaus grupė nuo 18 iki 65 metų.

Apklausos tikslas – įvertinti dalyvių požiūrį į naują pensijų kaupimo sistemos reformą ir sužinoti, su kokia rizika respondentai susiduria kaupiant lėšas sodroje ir privačiuose fonduose.

Kalbant apie pensijų kaupimą privačiuose fonduose arba „Sodroje“, susiduriama su finansine rizika. „Sodros“ sistemoje žmogus negali pasirinkti rizikos lygio, tačiau privačiuose pensijų fonduose jis turi pasirinkimą tarp konservatyvaus, vidutinės ir didelės rizikos fondų. Šiuo atveju dalyvis investuoja lėšas į tam tikrus fondus, kurie leidžia sukaupti pinigų. Tai yra ilgalaikė investicija su nedidelėmis palūkanomis ir vidutine rizika. Dalis jos atitenka tiesioginiams investuotojams – pensijų fondų valdytojams, kurie teikia rekomendacijas dalyviams, kur ir kada reikėtų paskirstyti pinigus.

Anketoje iškelti tam tikri klausimai, kurių kiekvieno tikslas skirtingas. Atsižvelgiant į atsakymus, kurie bus aptarti plačiau, sudaroma tam tikra objektyvi nuomonė apie kiekvieną vartotoją ir jo požiūrį į pensijų kaupimo naują sistemą.

Kokią priėmėte sprendimą dėl tolimesnio pensijų kaupimo, įgyvendinant pensijų kaupimo sistemos reformą 2013 m.? Šis klausimas leidžia sužinoti, ko tikisi dalyvis iš pensijų kaupimo sistemos. Ar jis labiau pasitiki valstybe ir lėšas laiko sodroje, ar paskirsto savo riziką tarp valstybinio sektoriaus ir privataus. Jis tiesiog norėtų išsaugoti pinigų vertę ir tuo pačiu jaustis saugiam finansiškai. Kitu atveju dalyvis gali norėti užsidirbti maksimaliai savo senatvei ir prisidėti papildomai nuosavomis lėšomis.

Svarbu išsiaiškinti ar **žmonės tiki nauja reforma ir kaip ją vertina**. Su tuo susiję klausimai nurodo, ar taikomi atskaitymai yra protingi, ar visgi jie galėtų būti didesni arba mažesni. Taip pat ar tai padės išspręsti socialinio draudimo problemas Lietuvoje. Nauja reforma žada žmonėms geresnę ateitį, jei jie pasirinks papildomą pensijos kaupimą iš nuosavų lėšų, tačiau sudėtinga yra nuspėti, koks bus galutinis suminis pensijos dydis.

Apklausoje siekiama sužinoti, **su kokiais rizikos veiksniais susiduriama kaupiant lėšas sodroje ir privačiuose fonduose, taip pat kaip galima būtų ją sumažinti**. Atsakymai į pateiktus klausimus leidžia sužinoti, ko labiausiai norėtų išvengti respondentai, kaupiantys lėšas savo pensijai. Vieniems tai galėtų būti pensijų dydžio pasikeitimas, kuris neatitiktų ekonominės padėties, o kitiems – nesuprantamas kontrolės mechanizmas. Atsižvelgiant į atsakymus, gali būti formuojami veiksmai, užtikrinantys rizikos laipsnio sumažinimą arba jos panaikinimą.

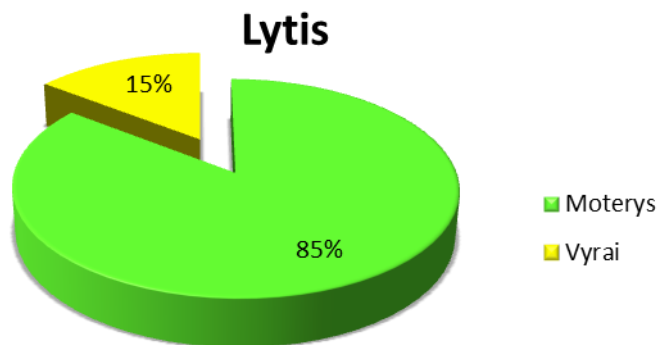
Svarbu išsiaiškinti vartotojo **amžių**, nes nuo jo priklauso finansinė priklausomybė ir išlaidos. Jaunimas iki 25 m. dažniausiai būna finansiškai nepriklausomas tačiau labiausiai mėgstantis rizikuoti, nes neturi tam tikrų finansinių įsipareigojimų. Kalbant apie vyresnį amžių iki 40 m., orientuoti į pastovumą. Žmonės tokio amžiaus yra sukūrę šeimą ir nori, kad ji būtų nepriklausoma, apsaugota, todėl nėra linkę rizikuoti maksimaliai. Vyresni nei 40 m. asmenys savarankiški ir dažniausiai svarstantys apie savo ateitį. Atsiranda papildomų lėšų, kurias reiktų taupyti geresnei pensijai, tačiau investavimo laikotarpis trumpėja, o noras gauti didesnes lėšas ateityje didėja.

Igytas žmogaus **išsilavinimas ir užsiėmimas, taip pat gaunamas darbo užmokestis** dažnai turi įtakos sprendimo priėmimui dėl pensijos tolimesnio kaupimo. Dažniausiai vidurinį išsilavinimą turintis asmuo ir gaunantis mažą atlyginimą, galutinį sprendimą priima su pažįstamų arba profesionalų pagalba. Tokie dalyviai kaip taisyklė nesidomi savo pensijų fondais, tačiau visada ir visur yra išimčių. Respondento užsiėmimas leidžia įvertinti, kaip jis supranta pensijų kaupimo sistemą. Finansų specialistas labiau bus orientuotas į ateities finansinį rezultatą nei valytojas ar informatikas, kuriems svarbiau gali būti saugumas, o ne finansinė nauda.

Visi duomenys buvo kaupiami kompiuterio duomenų bazėje. Tyrimo metu gautų duomenų analizei naudota statistinė SPSS programa. Duomenų analizei pritaikytos regresijos, koreliacijos ir Chi kvadrato funkcijos.

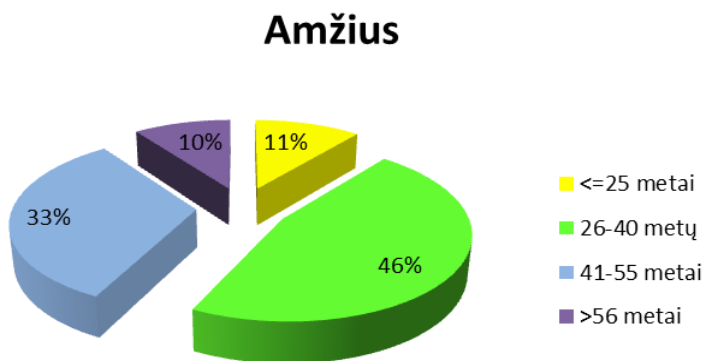
3. ANTROSIOS PENSIJŲ PAKOPOS REFORMOS ĮVERTINIMAS

Tyrimo dalyvavo 110 respondentų – 94 (85,45 proc.) moterų ir 16 (14,55 proc.) vyrų.

4 pav. Paskirstymas pagal lytį (sudaryta autoriaus)

Pagal įvardintą anksčiau metodiką, apklausos dalyviai pagal amžių suskirstyti į 4 grupes. Pirmoje grupėje buvo 12 (10,91%) tiriamųjų iki 25 metų, antroje – 51 (46,36%) nuo 26 iki 40 metų, trečioje – 36 (32,73%) nuo 41 iki 55 metų ir ketvirtoje – 11 (10 proc.) kurių amžius viršija 55 metus. Tirtų gyventojų amžiaus vidurkis 39,5 m. $\pm$ 1,1 metai. Tiriamųjų moterų amžiaus vidurkis 39,18 $\pm$ 11,83 metai, vyrų 41,38 $\pm$ 12 metų. Jauniausia tyrimo dalyvė – 21, vyriausia – 64 metai. Jauniausias tyrimo dalyvis – 28, vyriausias – 62 metai.

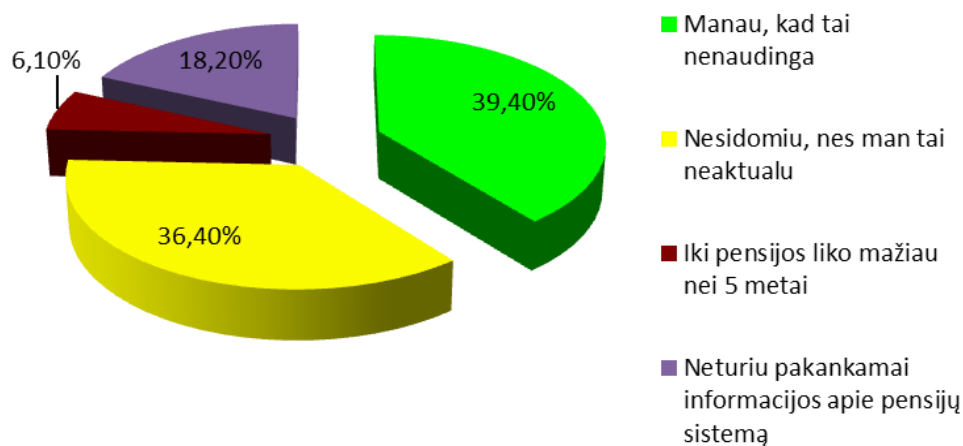

5 pav. Respondentų amžius (sudaryta autoriaus)

Daugiau kaip pusė respondentų (51,8 proc.) mano, kad 2013 m. įgyvendinta pensijų kaupimo sistemos reforma nepadės išspręsti problemų, susijusių su pensijų mokėjimais ir kaupimu. Tačiau reformoje dalyvavo 70,91 proc. apklaustųjų, iš kurių 55,1 proc. apklaustųjų nusprendė pensiją kaupti sodroje ir privačiame pensijų fonde, 33,3 proc. pasirinko valstybės priemoną ir savarankiškas priemokas į pensijų fondą, 11,6 proc. grįžo į sodrą.

29,09 apklaustųjų nedalyvavo pensijų kaupimo reformoje, tai yra jie iki šiol pensiją kaupia tik „Sodroje“. Iš 33 asmenų 39,4 proc. mano, kad tai nenaudinga, 36,4 proc. nesidomi pensijos sistema, nes jiems tai nėra aktualu, 18,2 proc. neturi pakankamos informacijos apie pensijų sistemą.

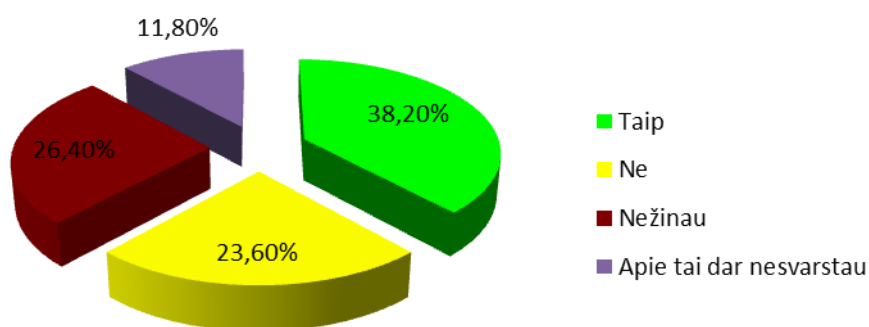
Dėl kokių priežasčių nedalyvaujate?

6 pav. Dalyvavimas pensijų sistemos reformoje (sudaryta autoriaus)

38,2 proc. respondentų mano, kad kaupiant lėšas pagal naują reformą galutinis pensijos dydis bus didesnis, 26,4 proc. nežino dėl galutinio pensijos dydžio. Tačiau nei vienas apklausoje dalyvaujantis asmuo nenurodė, kad galutinė sukaupta pinigų suma jam nėra svarbi. 30 proc. apklaustųjų mano, kad 2 proc. atskaitomi nuo darbo užmokesčio yra pakankamas dydis, o 19,1 proc. nurodė, kad atskaitymų visai turėtų nebūti.

Ar tikite, kad kaupiant lėšas pagal naują reformą 2+2+2, suminis pensijos dydis bus didesnis?

7 pav. Suminis pensijos dydis (sudaryta autoriaus)

3.1. Apklausos pirmos dalies duomenų analizė

Analizei, ar egzistuoja ryšys tarp sprendimo dalyvauti reformoje ir užsiėmimo, mėnesio pajamų, išsilavinimo, buvo taikytas Chi – Square testas, kuris parodo ryšį tarp kintamųjų. Kintamųjų reikšmingumas vertintas su 0,95 tikimybe. Matome (8 lentelė), kad Chi – kvadrato testo kriterijaus p – reikšmė (Asymp.Sig.(2-sided)) tiek pagal Pirsono formulę (Pearson Chi – Square), tiek pagal tikėtinumo santykio formulę (Likelihood Ratio) neviršija reikšmingumo lygmenį 0,05. Vadinasi sprendimas dalyvauti reformoje priklauso nuo respondentų užsiėmimo.

8 lentelė. Ryšys tarp sprendimo dalyvauti pensijų kaupimo reformoje ir respondentų užsiėmimo (sudaryta autoriaus)

	Value	Df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	26,516 ^a	15	,033
Likelihood Ratio	29,732	15	,013
Linear-by-Linear Association	,487	1	,485
N of Valid Cases	110		

Tarp respondentų išsilavinimo ir sprendimo dalyvauti reformoje esminio ryšio nėra, nes Chi – kvadrato testo kriterijaus p – reikšmė (9 lentelė) tiek pagal Pirsono formulę (Pearson Chi – Square), tiek pagal tikėtinumo santykio formulę (Likelihood Ratio) yra maždaug vienoda ir viršija reikšmingumo lygmenį 0,05.

9 lentelė. Ryšys tarp sprendimo dalyvauti pensijų kaupimo reformoje ir respondentų išsilavinimo (sudaryta autoriaus)

	Value	Df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	1,196 ^a	6	,977
Likelihood Ratio	1,159	6	,979
Linear-by-Linear Association	,681	1	,409
N of Valid Cases	110		

Tarp respondentų gaunamų mėnesio pajamų ir sprendimo dalyvauti reformoje esminio ryšio taip pat nėra, nes Chi – kvadrato testo kriterijaus p – reikšmė (10 lentelė) tiek pagal Pirsono formulę (Pearson Chi – Square), tiek pagal tikėtinumo santykio formulę (Likelihood Ratio) yra maždaug vienoda ir viršija reikšmingumo lygmenį 0,05.

10 lentelė. Ryšys tarp sprendimo dalyvauti pensijų kaupimo reformoje ir respondentų mėnesio pajamų (sudaryta autoriaus)

	Value	Df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	,745 ^a	4	,946
Likelihood Ratio	,765	4	,943
Linear-by-Linear Association	,149	1	,699
N of Valid Cases	110		

Remiantis apklausos duomenimis, siekiant sužinoti atitinkamas priklausomybes, buvo taikytos regresijos ir koreliacijos lygtys. Toks tyrimas leis sužinoti, kokie veiksniai yra tarpusavy susiję ir turi įtakos tam tikrų sprendimų priėmimui.

Pirmiausiai apibrėžti kintamieji, kurie gali turėti įtakos išreikštai respondentų nuomonei dėl valstybės sprendimo papildomai prisidėti prie pensijos kaupimo. Šiuo atveju tai penki veiksniai, kurie atitinkamai sužymėti:

x_1 – išsilavinimas;

x_2 – mėnesio pajamos;

x_3 – dalyvavimas pensijų kaupimo sistemos reformoje;

x_4 – amžius;

x_5 – socialinio draudimo vertinimas Lietuvoje.

11 lentelė. Respondentų nuomonės dėl valstybės sprendimo papildomai prisidėti prie pensijos kaupimo regresijos funkcijos koeficientai (sudaryta autoriaus)

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
(Constant)	4,084	,609		6,702	,000
Išsilavinimas	,046	,072	,069	,639	,524
Mėnesio pajamos	,129	,111	,128	1,165	,247
Ar dalyvaujate pensijų sistemos kaupimo reformoje?	-,333	,229	-,132	-1,451	,150
Amžius	-,023	,127	-,017	-,184	,854
Kaip vertinate socialinio draudimo sistemą Lietuvoje?	-,416	,108	-,350	-3,843	,000

Skaiciavimai atlikti su SPSS analitine programa. Kintamųjų reikšmingumas vertintas su 0,95 tikimybe. Skaiciavimams taikyta regresijos funkcija. Remiantis pateiktais duomenimis (11 lentelė), gavome atitinkamą regresijos lygtį:

$$y = 4,084 + 0,046x_1 + 0,129x_2 - 0,333x_3 - 0,023x_4 - 0,416x_5.$$

Žinant regresijos lygtį ir visus parametrų įverčius, galima padaryti išvadas, kad vertinant valstybės sprendimą prisidėti prie dalyvių mokamų įmokų į privačius pensijų fondus, socialinio draudimo sistemos vertinimas Lietuvoje yra svarbus veiksnis. Kiti vertinti veiksniai yra mažiau reikšmingi, nes p (Sig.) $> 0,05$.

Remiantis determinacijos koeficientu – R Square (12 lentelė) respondentų nuomonė dėl valstybės sprendimo prisidėti 2 proc. prie lėšų kaupimo privačiuose fonduose, 20,5 proc. priklauso nuo išvardintų veiksnių. Kadangi R Square $< 0,25$ labai abejotina, ar tiesinės regresijos modelis tinkamas.

12 lentelė. Respondentų nuomonės dėl valstybės sprendimo papildomai prisidėti prie pensijos kaupimo determinacijos koeficientas (sudaryta autoriaus)

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
Valstybės sprendimas prisidėti prie pensijos kaupimo	,453	,205	,167	1,049	,205	5,375	5	104	,000

Toliau parenkami yra kintamieji, kurie galėjo turėti įtakos sprendimui dalyvauti pensijų kaupimo reformoje. Šiuo atveju tai būtų penki kintamieji:

- x_1 – socialinio draudimo sistemos Lietuvoje vertinimas;
- x_2 – priimtas sprendimas dėl tolimesnio pensijos kaupimo;
- x_3 – nauja reforma gerinanti socialinio draudimo padėtį;
- x_4 – didesnis bendras pensijos dydis kaupiant lėšas pagal naują reformą;
- x_5 – mėnesio pajamos.

Skaiciavimai atlikti su SPSS analitine programa. Kintamųjų reikšmingumas vertintas su 0,95 tikimybe. Skaiciavimams taikyta regresijos funkcija. Remiantis pateiktais duomenimis (13 lentelė), gavome atitinkamą regresijos lygtį:

$$y = 1,566 + 0,039x_1 - 0,261x_2 - 0,011x_3 - 0,017x_4 + 0,066x_5$$

13 lentelė. Sprendimo dalyvauti pensijų kaupimo reformoje regresijos funkcijos koeficientai (sudaryta autoriaus)

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
(Constant)	1,566	,136		11,487	,000
Kaip vertinate socialinio draudimo sistemą Lietuvoje	,039	,028	,083	1,399	,165
Kokį priėmėte sprendimą dėl tolimesnio pensijos kaupimo	-,261	,021	-,846	-12,473	,000
Ar 2013 m. įgyvendinta reforma padės išspręsti socialinio draudimo problemas Lietuvoje	-,011	,034	-,019	-,331	,741
Ar kaupiant lėšas pagal reformą 2+2+2 pensijos dydis bus didesnis	-,017	,029	-,039	-,594	,554
Mėnesio pajamos	,066	,023	,165	2,874	,005

Žinant regresijos lygtį ir visus parametrų įverčius, galima padaryti išvadas, kad sprendimui priimti, ar dalyvauti pensijų kaupimo sistemos reformoje, svarbūs du veiksniai – respondentų mėnesinės pajamos ir priimtas sprendimas dėl tolimesnio pensijos kaupimo. Kiti vertinti veiksniai yra mažiau reikšmingi, nes p (Sig.) > 0,05.

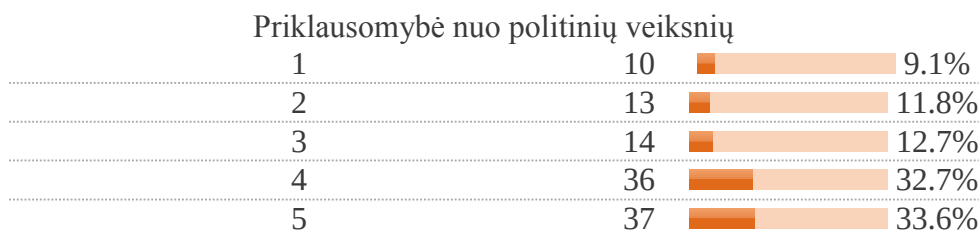
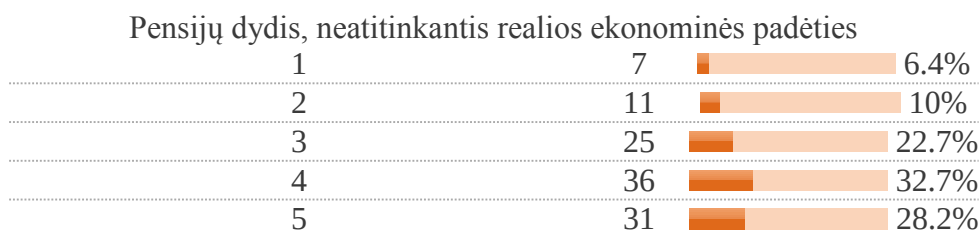
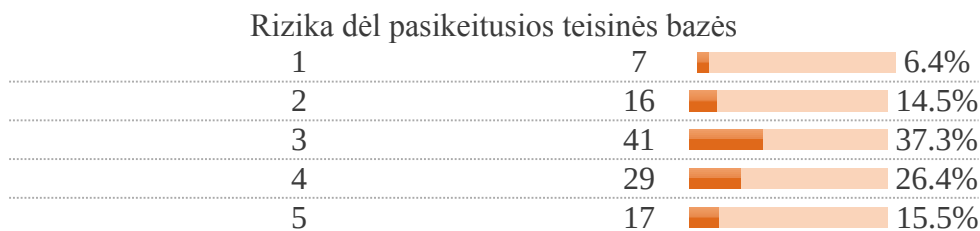
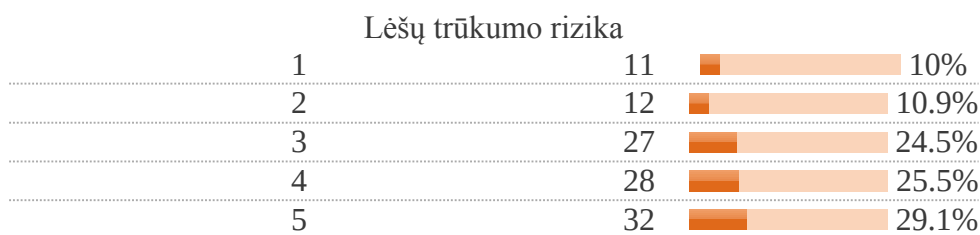
Remiantis determinacijos koeficientu – R Square (14 lentelė) respondentų sprendimas dėl dalyvavimo pensijų kaupimo sistemos reformoje 67,7 proc. priklauso nuo išvardintų veiksnių.

14 lentelė. Determinacijos koeficientas (sudaryta autoriaus)

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
Sprendimas dėl dalyvavimo pensijų kaupimo sistemos reformoje	,823 ^a	,677	,662	,265	,677	43,650	5	104	,000

3.2. Apklausos antros dalies duomenų analizė

Teorinėje dalyje apžvelgėme, kad su tam tikra rizika susiduriama tiek kaupiant lėšas „Sodroje“, tiek privačiuose pensijų fonduose. Apklausos dalyviai įvertino rizikingiausius veiksnius, kaupiant lėšas „Sodroje“. Iš žemiau pateiktų grafikų (7 pav.) matome, kad lėšų trūkumo riziką 29,1 proc. respondentų įvertino kaip labai didelę ir 25,5 proc. kaip didelę.

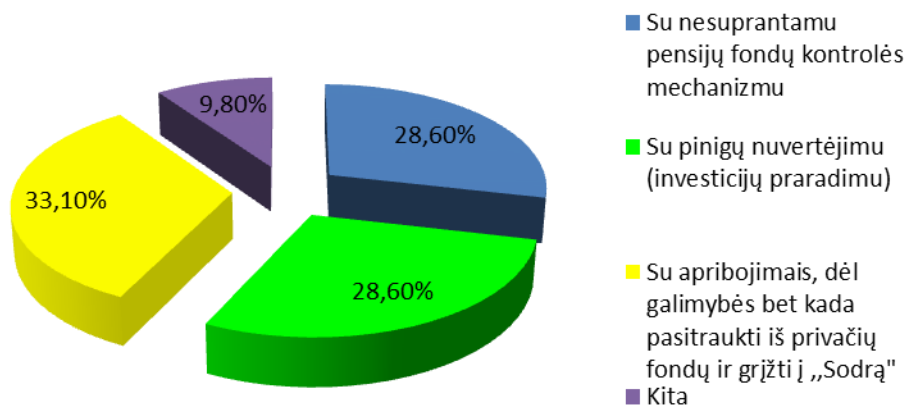
8 pav. Kaupiant pensiją SODROJE, kurie išvardinti veiksniai Jums atrodo patys rizikingiausi? (Rizika: 1 - labai maža, 2 - maža, 3 - vidutinė, 4 - didelė, 5 - labai didelė) (sudaryta autoriaus)

Dėl pasikeitusios teisinės bazės 37,3 proc. apklausos dalyvių įvertino kaip vidutinę riziką. 32,7 proc. mano, kad pensijų dydis neatitiks realios ekonominės padėties ir tai yra didelė rizika, o priklausomybę nuo politinių veiksnių, kaip labai didelę ir didelę riziką, atitinkamai įvertino 32,7 proc. ir 33,6 proc. Galima padaryti išvadas, kad iš išvardintų veiksnių, labiausiai respondentai bijo priklausomybės nuo politinių veiksnių.

Kalbant apie rizikos lygio sumažinimą, 35 proc. apklaustųjų nurodė, kad tą galima būtų padaryti naujų įstatymų pagalba, kurie įpareigotų valstybę nebloginti apdraustųjų asmenų padėties, o 30,6 proc. numato įsipareigojimą koreguoti pensijos dydį, atsižvelgiant į infliacijos ir vidutinio darbo užmokesčio dydžius.

Privačiuose pensijų fonduose susiduriama labiau su finansine rizika (8 pav.). 33,1 proc. apklaustųjų nurodė, kad susiduria su apribojimais, dėl galimybės bet kada pasitraukti iš privačių pensijų fondų ir grįžti į „Sodrą“, o 28,6 proc. respondentų nurodė, pinigų nuvertėjimo problemą ir nesuprantamą pensijų fondų kontrolės mechanizmą. Likusi dalis nurodė, kad pensijų fondų veikla yra silpna, t.y. neefektyvios investicijos ir atsakomybės stoka prieš mokymų mokėtojus, nėra apibrėžtumo dėl pinigų išmokėjimo sulaukus pensijos su anuiteto įsigijimo pagalba. Kyla klausimas, ar ateityje atsiras daugiau bendrovių, kurios pardavinės anuitetą ir ar keisis jo įsigijimos sąlygos. Taip pat bijoma įstatymų bazės pokyčių.

Su kokiais rizikos veiksniais susiduriate, kaupiant lėšas privačiuose pensijų fonduose?

9 pav. Rizikos veiksniai, kaupiant lėšas pensijų fonduose (sudaryta autoriaus)

24,6 proc. apklaustųjų nurodė, kad pensijos kaupimo riziką privačiuose fonduose galima sumažinti su naujo įstatymo pagalba, kuriame būtų numatyta galimybė bet kada pasitraukti iš privataus pensijų fondo, o 23,4 proc. nurodė, kad visi investuojami pinigai turėtų būti griežčiau reglamentuoti.

Išanalizavus rizikos ir ją mažinančius veiksnius, buvo atlikta analizė dėl duomenų priklausomybės ir ryšių nustatymo tarp apklausos veiksnių. Analizei, ar egzistuoja ryšys tarp riziką mažinančių veiksnių, kaupiant lėšas „Sodroje“ ir respondentų mėnesio pajamų, ir tarp rizikos veiksnio kaupiant lėšas „Sodroje“ – priklausomybės nuo politinių veiksnių, kuris remiantis apklausos dalyviu nuomone yra rizikingiausias veiksnis. Šiam uždaviniui spręsti, buvo taikytas Chi – Square testas, kuris parodo ryšį tarp kintamųjų. Kintamųjų reikšmingumas vertintas su 0,95 tikimybe. Matome (15 lentelė), kad Chi – kvadrato testo kriterijaus p – reikšmė (Asymp.Sig.(2-sided)) tiek pagal Pirsono formulę (Pearson Chi – Square), tiek pagal tikėtinumo santykio formulę (Likelihood Ratio) neviršija reikšmingumo lygmenį 0,05. Vadinasi respondentų sprendimas dėl rizikos mažinimo veiksnių, kaupiant lėšas „Sodroje“ priklauso nuo mėnesio pajamų.

15 lentelė. Ryšys tarp rizikos mažinimo veiksnių, kaupiant lėšas „Sodroje“ ir mėnesio pajamų (sudaryta autoriaus)

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	24,315 ^a	12	,018
Likelihood Ratio	23,808	12	,022
Linear-by-Linear Association	11,997	1	,001
N of Valid Cases	110		

Tarp riziką mažinančių veiksnių, kaupiant lėšas „Sodroje“ ir priklausomybės nuo politinių veiksnių ryšis taip pat egzistuoja, nes Chi – kvadrato testo kriterijaus p – reikšmė (16 lentelė) tiek pagal Pirsono formulę (Pearson Chi – Square), tiek pagal tikėtinumo santykio formulę (Likelihood Ratio) neviršija reikšmingumo lygmenį 0,05. Vadinasi respondentų sprendimas dėl rizikos mažinimo veiksnių, kaupiant lėšas „Sodroje“ priklauso nuo rizikos veiksnio – priklausomybės nuo politinių veiksnių.

16 lentelė. Ryšys tarp rizikos mažinimo veiksnių, kaupiant lėšas „Sodroje“ ir priklausomybės nuo politinių veiksnių (sudaryta autoriaus)

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	20,464 ^a	12	,049
Likelihood Ratio	23,089	12	,027
Linear-by-Linear Association	5,078	1	,024
N of Valid Cases	110		

Siekiant įvertinti ryšius tarp rizikos veiksnių, kaupiant lėšas pensijų fonduose ir mėnesio pajamų bei su apribojimais, dėl galimybės bet kada pasitraukti iš privačių fondų ir grįžti į „Sodrą“. Šiam uždaviniui spręsti, buvo taikytas Chi – Square testas. Kintamųjų reikšmingumas vertintas su 0,95 tikimybe. Matome (17 lentelė), kad tiek pagal Pirsono formulę, tiek pagal tikėtinumo santykio formulę neviršija reikšmingumo lygmenį 0,05. Vadinasi respondentų sprendimas dėl rizikos mažinimo veiksnių, kaupiant lėšas privačiuose pensijų fonduose priklauso nuo mėnesio pajamų.

17 lentelė. Ryšys tarp rizikos mažinimo veiksnių ir mėnesio pajamų (sudaryta autoriaus)

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	34,127 ^a	16	,005
Likelihood Ratio	27,160	16	,040
Linear-by-Linear Association	19,110	1	,000
N of Valid Cases	110		

Tarp riziką mažinančių veiksnių, kaupiant lėšas privačiuose pensijų fonduose su apribojimais, dėl galimybės bet kada pasitraukti iš privačių fondų ir grįžti į „Sodrą, ryšis taip pat egzistuoja, nes Chi – kvadrato testo kriterijaus p – reikšmė (18 lentelė) tiek pagal Pirsono formulę, tiek pagal tikėtumo santykio formulę neviršija reikšmingumo lygmenį 0,05. Vadinasi respondentų sprendimas dėl rizikos mažinimo veiksnių, kaupiant lėšas privačiuose pensijų fonduose, priklauso nuo apribojimo dėl galimybės bet kada pasitraukti iš privačių fondų ir grįžti į „Sodrą”.

18 lentelė. Ryšys tarp rizikos mažinimo veiksnių ir apribojimo dėl laisvo judėjimo tarp pensijų fondų ir „Sodros” (sudaryta autoriaus)

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	10,899 ^a	4	,028
Likelihood Ratio	11,943	4	,018
Linear-by-Linear Association	8,720	1	,003
N of Valid Cases	110		

Remiantis apklausos duomenimis, siekiant sužinoti atitinkamas priklausomybes, buvo taikytos regresijos ir koreliacijos lygtys. Toks tyrimas leis sužinoti, kokie veiksniai yra tarpusavy susiję ir turi įtakos tam tikrų sprendimų priėmimui.

Pirmiausiai buvo apibrėžti kintamieji, kurie gali turėti įtakos išreikštai respondentų nuomonei dėl rizikos veiksnių, kaupiant lėšas „Sodroje“. Šiuo atveju tai keturi veiksniai, kurie atitinkamai sužymėti:

x_1 – mėnesio pajamos;

x_2 – amžius;

x_3 – sprendimas dėl rizikos veiksnių, kaupiant lėšas pensijų fonduose;

x_4 – socialinio draudimo vertinimas Lietuvoje.

Skaičiavimai atlikti su SPSS analitine programa. Kintamųjų reikšmingumas vertintas su 0,95 tikimybe. Skaičiavimams taikyta regresijos funkcija. Remiantis pateiktais duomenimis (19 lentelė), gavome atitinkamą regresijos lygtį:

$$y = 4,555 - 0,15x_1 + 0,129x_2 - 0,514x_3 - 0,343x_4$$

19 lentelė. Sprendimo dėl rizikos veiksnių pasirinkimo, kaupiant lėšas „Sodroje“ regresijos funkcijos koeficientai. (sudaryta autoriaus)

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
(Constant)	4,555	,667		6,825	,000
Mėnesiopajamos	-,150	,104	-,140	-1,438	,153
Amžius	,129	,139	,087	,925	,357
Sprendimas dėl rizikos veiksnių, kaupiant lėšas pensijų fonduose	-,514	,262	-,191	-1,962	,052
Kaip vertinate socialinio draudimo sistemą Lietuvoje	-,343	,114	-,273	-3,017	,003

Žinant regresijos lygtį ir visus parametrų įverčius, galima padaryti išvadas, kad priimtam sprendimui dėl rizikos veiksnių pasirinkimo, kaupiant lėšas „Sodroje“, svarbiausias vienas veiksnys – socialinio draudimo vertinimas Lietuvoje. Kiti vertinti veiksniai yra mažiau reikšmingi, nes $p(\text{Sig.}) > 0,05$.

Remiantis determinacijos koeficientu – R Square (20 lentelė) priimtas sprendimas dėl rizikos veiksnių pasirinkimo, kaupiant lėšas „Sodroje“ 15,6 proc. priklauso nuo išvardintų veiksnių. Kadangi $R \text{ Square} < 0,25$ labai abejotina, ar tiesinės regresijos modelis tinkamas.

20 lentelė. Pagrindinių rizikos veiksnių, kaupiant pensiją „Sodroje“ determinacijos koeficientas (sudaryta autoriaus)

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
Pagrindiniai rizikos veiksniai	,395 ^a	,156	,124	1,13596	,156	4,855	4	105	,001

Siekiant sužinoti, kurie kintamieji gali turėti įtakos išreikštai respondentų nuomonei dėl riziką mažinančių veiksnių, kaupiant lėšas privačiuose pensijų fonduose, pasirinkti atitinkamai naujieji kintamieji. Žemiau išvardinti septyni veiksniai, kurie atitinkamai sužymėti:

x_1 – mėnesio pajamos;

x_2 – išsilavinimas;

x_3 – valstybės sprendimo vertinimas dėl papildomų lėšų įnešimo į pensijų fondus

x_4 – priimtas sprendimas dėl tolimesnio kaupimo;

x_5 – riziką mažinantys veiksniai, kaupiant lėšas „Sodroje“;

x_6 – didesnis bendras pensijos dydis kaupiant lėšas pagal naują reformą.

x_7 – sprendimas nedalyvauti pensijų kaupimo reformoje.

Skaiciavimai atlikti su SPSS analitine programa. Kintamųjų reikšmingumas vertintas su 0,95 tikimybe. Skaiciavimams taikyta regresijos funkcija. Remiantis pateiktais duomenimis (21 lentelė), gavome atitinkamą regresijos lygtį:

$$y = -0,227 + 0,089x_1 + 0,058x_2 + 0,072x_3 + 0,05x_4 + 0,452x_5 - 0,007x_6 + 0,221x_7$$

Žinant regresijos lygtį ir visus parametrų įverčius, galima padaryti išvadas, kad priimtam sprendimui dėl rizikos mažinančių veiksnių pasirinkimo, kaupiant lėšas privačiuose pensijų fonduose, svarbiausias yra vienas veiksnys – sprendimas dėl riziką mažinančių veiksnių, kaupiant lėšas „Sodroje“. Kiti vertinti veiksniai yra mažiau reikšmingi, nes $p(\text{Sig.}) > 0,05$.

21 lentelė. Priimto sprendimo dėl rizikos mažinančių veiksnių pasirinkimo, kaupiant lėšas privačiuose pensijų fonduose regresijos koeficientai (sudaryta autoriaus)

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
(Constant)	-,227	,301		-,755	,452
Mėnesio pajamos	,089	,067	,122	1,332	,186
Išsilavinimas	,058	,043	,119	1,352	,179
Kaip vertinate valstybės sprendimą prisidėti prie dalyvių mokamų įmokų į privačius pensijų fondus	,072	,057	,100	1,279	,204
Kokį priėmėte sprendimą dėl tolimesnio pensijos kaupimo	,050	,051	,089	,988	,326
Riziką mažinantys veiksniai kaupiant lėšas „Sodroje“	,452	,074	,482	6,106	,000
Ar kaupiant lėšas pagal reformą 2+2+2 pensijos dydis bus didesnis	-,007	,066	-,009	-,109	,914
Sprendimas nedalyvauti pensijų kaupimo sistemoje	,221	,131	,129	1,687	,095

Remiantis determinacijos koeficientu – R Square (22 lentelė) priimtas sprendimas dėl mažinančių riziką veiksnių, kaupiant lėšas privačiuose pensijų fonduose, 50,2 proc. priklauso nuo išvardintų veiksnių. Šiuo atveju tiesinės regresijos modelis tinkamas.

22 lentelė. Priimto sprendimo dėl rizikos mažinančių veiksnių pasirinkimo, kaupiant lėšas privačiuose pensijų fonduose determinacijos koeficientas (sudaryta autoriaus)

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	,708 ^a	,502	,467	,60601	,502	14,671	7	102	,000

Taigi apklausa – svarbi priemonė, norint išsiaiškinti respondentų poreikius ir rizikos veiksnius, kaupiant lėšas „Sodroje“ arba privačiuose pensijų fonduose. Įvertinus bendrus duomenis, nustatius ryšius ir priklausomybes tarp atitinkamų veiksnių, galima padaryti išvadas, kad ryšiai ir priklausomybės ne visada yra reikšmingos, nors parinkti veiksniai yra logiški.

IŠVADOS

- Pensijų kaupimo sistema, tiek Lietuvoje, tiek kitose šalyse susideda iš trijų pakopų, tačiau kaupimo metodai, priklausomai nuo pakopos, turi esminių skirtumų. Todėl Lietuvoje ši sistema nuolat tobulinama, atsižvelgiant į gyventojų amžių ir kitus socialinius pokyčius.
- Abi įgyvendintos pensijų kaupimo reformos (2003 m. ir 2013 m.) neužtikrina gyventojams geresnio gyvenimo senatvėje, nes privatūs fondai nesuteikia minimalių pensijų garantijų ir negarantuoja konkretaus palūkanų dydžio, bei neužtikrina, kad sumažėjusi senatvės pensijos dalis „Sodroje“ tikrai bus kompensuota iš išmokų, gaunamų iš fondų. Taip pat dalyviai nusprendę išeiti iš antros pakopos pensijų fondų ir grįžti į „Sodrą“, neturi galimybių keisti pensijų fondą, pensijų kaupimo bendrovę.
- Atsižvelgiant į apklausos duomenis, didesnė respondentų dalis mano, kad kaupiant lėšas pagal naują pensijų kaupimo reformą, gaus didesnę suminį pensijos dydį. Tačiau daugiau kaip pusė apklausoje dalyvavusių gyventojų įvardijo, kad įgyvendinta pensijų kaupimo sistemos reforma nepadės išspręsti problemų, susijusių su pensijų mokėjimais ir kaupimu.
- Priimtas sprendimas dėl dalyvavimo pensijų kaupimo sistemoje, turi ryšį su respondentų užsiėmimu ir 67,7 proc. priklauso nuo darbe išvardintų veiksnių, tarp kurių pagrindiniai būtų respondentų mėnesinės pajamos ir priimtas sprendimas dėl tolimesnio pensijos kaupimo. Respondentų priimti sprendimai dėl valstybės sprendimo papildomai prisidėti prie pensijos kaupimo, tik 20,5 proc. priklauso nuo išsilavinimo, mėnesio pajamų, dalyvavimo pensijų kaupimo sistemos reformoje, amžiaus, socialinio draudimo vertinimo Lietuvoje, o 79,5 proc. – nuo modelyje neišvardintų veiksnių. Pagrindiniu veiksnium, turinčiu stipriausią priklausomybę, galima įvardinti socialinio draudimo vertinimą Lietuvoje.
- Kaupiant lėšas „Sodroje“ dalyviai labiausiai bijo priklausomybės nuo politinių veiksnių, o antros pakopos pensijų fonduose – laisvės apribojimo dėl laisvo judėjimo tarp fondų ir „Sodros“.
- Priimtas sprendimas dėl rizikos veiksnių, kaupiant lėšas „Sodroje“ labiausiai priklauso nuo respondentų socialinio draudimo įvertinimo Lietuvoje, tačiau tiesinės regresijos modelis nėra tinkamas, nes 84,4 proc. priklauso nuo modelyje neišvardintų veiksnių.
- Priimtas sprendimas dėl mažinančių riziką veiksnių, kaupiant lėšas privačiuose pensijų fonduose, 50,2 proc. priklauso nuo nagrinėtų veiksnių, o pagrindiniu išskirti galima būtų sprendimą dėl riziką mažinančių veiksnių, kaupiant lėšas „Sodroje“.

PASIŪLYMAI

- Suteikti galimybę, antros pakopos pensijų fondų dalyviams, laisvai judėti tarp fondų ir „Sodros“. Siekiant užtikrinti tvarką, numatyti sąlygas, kada ir kokias intervalais su visa sukaupta pinigų suma galima grįžti į „Sodrą“.
- Siekiant užtikrinti efektyvų kaupimą, sumažinti iki 0 proc. visus mokesčius, jei privataus fondo dalyvis, įgyvendinus reformą grįžo į „Sodrą“. Kadangi lėšos nėra naujai perskirstomos, nėra protinga taikyti mokesčius privačiuose fonduose.
- Suteikti galimybę antros pakopos pensijų dalyviams daryti papildomas įmokas į savo fondus, taip didinant jų vertę ateityje. Tuo pačiu įpareigoti fondų valdytojus nustatyti apatinę ribą dėl fondų pelningumo. Šis dydis galėtų būti koreguojamas atsižvelgiant į vertybinių popierių verčių pasikeitimus.

LITERATŪRA IR KITI ŠALTINIAI

1. Aušra, M. 2013. *Pensijos: bet koks papildomas kaupimas geriau nei trečdalis buvusios algos*, [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. sausio 15 d.]. Prieiga per internetą: http://www.lrt.lt/naujienos/ekonomika/4/15448/pensijos_bet_koks_papildomas_kaupimas_geriau_nei_trecdalis_buvusios_algos >
2. *Betriebliche Altersversorgung*. 2013, [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. balandžio 5 d.]. Prieiga per internetą: http://www.deutscherentenversicherung.de/cae/servlet/contentblob/232708/publicationFile/56512/betriebliche_altersversorgung.pdf
3. Bartkus, A. 2007. *Lietuvos ir Latvijos antros pakopos kaupiamųjų pensijų fondų veiklos ypatumų įvertinimas*, [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. sausio 9 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.leidykla.eu/fileadmin/Ekonomika/78/str1.pdf>>
4. Bitinas, A. 2008. *Lietuvos pensijų sistemos modelis ir pensijų garantijų perspektyvos*, [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. rugpjūčio 15 d.]. Prieiga per internetą: https://www.mruni.eu/lt/mokslo_darbai/jurisprudencija/.../dwn.php?id
5. Bloomberg, 2011. *Większość krajów ma podobny problem z systemem emerytalnym*, [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. rugpjūčio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.rp.pl/artukul/723425.html?print=tak&p=0>>
6. Butkevičius, Ž. 2013. *Pensijų sistemos reforma 2+2+2, privalumai ir trūkumai*, [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. sausio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.slideshare.net/zilvinasbutkevicius/pensiju-sistemos-reforma-222-privalumai-ir-trkumai>>
7. Čepinskis, J.; Raškinis, D. 2005 *Draudimo veikla*, Vytauto Didžiojo universitetas, 42psl., 70-71psl., 174-176psl.
8. *Edukacja inwestycyjna*. 2010, [interaktyvus]. [žiūrėta 2012 m. gruodžio 11 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.fi.com.pl/index.php?page=slownik>>
9. *Ekspertai: paskutinis apsisprendimas dėl pensijų nėra paskutinis*. 2013, [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. sausio 15 d.]. Prieiga per internetą: http://www.lrt.lt/naujienos/ekonomika/4/30855/ekspertai_paskutinis_apsisprendimas_del_pensiju_n_era_paskutinis
10. *Finansų rinkų apžvalga*. 2013, [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. lapkričio 22 d.]. Prieiga per internetą: <http://vz.lt/images/publicationimages/a107700a-f523-4b07-8c5a-60f06d266689.pdf>>

11. *Fundusze inwestycyjne - wstęp dla początkującego inwestora*. 2012, [interaktyvus]. [žiūrėta 2012 m. gruodžio 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://inwestowanie-online.com/2012/06/fundusze-inwestycyjne-wstep-dla-pocztakujacego-inwestora/>>
12. *Global economy – Decent end to 2013 for global services but uneven*. 2013, [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. sausio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://gfmreview.com/index.php/markets/item/4744-global-economy-decent-end-to-2013-for-global-services-but-uneven>>
13. Guardiancich, I. 2010. *Sweden, Germany Current pension system: first assessment of reform outcomes and output*, [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. rugpjūčio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.mwpweb.eu/IgorGuardiancich/publication_1459.html>
14. Gudaitis, T. 2009. *Lietuvos pensijų sistemos reformos vertinimas: nuo koncepcijos iki pirmųjų anuitetų*, [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. rugpjūčio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://archive.minfolit.lt/arch/19501/19797.pdf>>
15. Gudaitis, T. 2009. *Senatvės pensijų sistemos modelių teorinė analizė*, [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. rugpjūčio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://archive.minfolit.lt/arch/19501/19809.pdf>>
16. Gudaitis, T. 2010. *Pensijų sistemos reformos rezultatų vertinimas (Lietuvos atvejis)*, [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. sausio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2010~D_20100507_093219-29272/DS.005.0.01.ETD>
17. Gudavičius, S. 2013. *Privatūs pensijos fondai turės daugiau sumokėti „Sodrai“*, [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. sausio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://vz.lt/?PublicationId=2e44ad1a-bd9c-4c1a-9600-0ebd1a5f7338>>
18. *Investavimo pagrindai*. 2010, [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. kovo 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.danskebank.lt/index.php/verslui/taupymas-ir-investavimas/pradedanciajam-investuotojui/5188#item-5534&iii-investiciju-rizika-5537>>
19. *Investicinio gyvybės draudimo taisyklės*. 2008, [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. sausio 9 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.seb.lt/pdf/lt/Investicinis_gyvybes_draudimas_taisykles.pdf>
20. *Investuotojų švietimas. Investiciniai fondai*. 2013, [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. sausio 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vpk.lt/svietimas/index.php?fuseaction=products.view&mid=17&cid=141&id=18>>
21. *Įvairių su investavimu susijusių rizikos rūšių aprašymas*. 2010, [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. sausio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lhv.lt/images/docs/description_of_different_types_of_investment_risks-lt.pdf>

22. Juozapėnaitė, V. 2008. *Praktiniai grąžų skaičiavimo patarimai*, [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. sausio 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.swedbank.lt/lt/previews/get/62/rss>>
23. Kalinauskas, V. 2003. *Investicijų į vertybinius popierius Lietuvoje valdymas ir tobulinimas*, [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. sausio 18 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.elibrary.lt/resursai/db/lb/lb_pinigu_studijos/pinigu_studijos_2003_03_04.pdf>
24. Kartavičius, R. 2012. *Pensijų kaupimo reforma – kartų karas*, [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. sausio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ism.lt/index.php?item_id=81392>
25. *Kaupimo sistemos pokyčiai nuo 2013 m.* 2013, [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 sausio 15 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.dnb.lt/lt/investiciju-valdymas/kaupimo-sistemos-pokyciai-nuo-2013-m>
26. *Kolektyvinio investavimo subjektų statistinės atskaitomybės bendrieji nuostatai.* 2014, [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. sausio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lb.lt/2013-03-3_nuostatai>
27. *Konceptualios nuostatos dėl pensijų fondų priežiūros.* 2002, [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. sausio 15 d.]. Prieiga per internetą: http://www.lrinka.lt/uploads/files/dir2/9_0.php
28. Lazutka, R. 2008. *Lietuvos socialinio draudimo pensijų dalinio privatizavimo tikslai ir rezultatai*, [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. rugpjūčio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.leidykla.eu/fileadmin/Ekonomika/82/104-126.pdf>>
29. Lazutka, R. 2003. *Pensijų ekonomikos principai*, [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. rugpjūčio 23 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.elibrary.lt/resursai/DB/LB/LB_pinigu_studijos/Pinigu_studijos_2002_04_pilnas.pdf>
30. Lazutka, R. 2007. *Pensijų sistemų raida Lietuvoje*, [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. sausio 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ebiblioteka.lt/resursai/LMA/Filosofija/fil72/9.pdf>>
31. Levišauskaitė, K.; Malinauskas, Ž. 2006. *Pensijų sistemos reforma Lietuvoje: antrosios pakopos kūrimo ypatumai ir rezultatai*, [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. sausio 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB0001:J.04~2006~1367179989348/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>>
32. *Lietuvos II ir III pakopos pensijų fondų bei KIS rinkos apžvalga.* 2013, [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. sausio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://lb.lt/ii_ir_iii_pakopos_pensiju_fondu_bei_kolektyvinio_investavimo_subjektu_rinkos_apzvalga_2013_m_iii_ketv>
33. *Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymas.* 2003, [interaktyvus]. [žiūrėta 2012 m. gruodžio 11 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.istatymas.lt/istatymai/pensiju_kaupimo_istatymas.htm>

34. *Lietuvos Respublikos Pensijų sistemos reformos įstatymas*. 2002, [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. rugpjūčio 25d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=197455>

35. *Lietuvos Respublikos Pensijų sistemos reformos įstatymo 1, 2, 3, 4, 7, ir 8 straipsnių pakeitimo įstatymo 8 straipsnio pakeitimo įstatymas*. 2013, [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. sausio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=453056&p_query=&p_tr2=2>

36. Liutvinavičius, M.; Sakalauskas, V. 2011. *Veiksnių turinčių įtakos kaupimo privačiuose pensijų fonduose efektyvumui, tyrimas* [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. sausio 9d.]. Prieiga per internetą: <<https://www3.mruni.eu/ojs/social-technologies/article/view/456>>

37. Medaiskis, T. 2012. *Socialinės apsaugos ekonomika: Lietuvos kaupiamoji pensijų sistema*, [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. sausio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://web.vu.lt/ef/t.medaiskis/files/2012/04/13SAE06.ppt>>

38. Medaiskis, T. 2013. *Antroji pensijų pakopa. Dalyvauti ar ne?* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. sausio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://iq.lt/komentarai/antroji-pensiju-pakopa-dalyvauti-ar-ne-2/>>

39. Morkūnienė, A. 1999. *LLRI siūlo tobulinti pensijų fondų priežiūrą*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. kovo 23 d.]. Prieiga per internetą: http://www.lrinka.lt/n/index.php/meniu/ziniasklaidai/straipsniai_ir_komentarai/llri_siulo_tobulinti_pensiju_fondu_prieziura/2093

40. *Pensijų fondai*, [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. rugpjūčio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.investicijos.biz/index.php?page=pensiju-fondai-2>

41. *Pensijų fondų veiklos rizikos ir priemonės jas valdyti*, [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. sausio 18d.]. Prieiga per internetą: <www.lrinka.lt/uploads/files/dir2/8_0>

42. *Pensijų kaupimo sistema*, [interaktyvus]. [žiūrėta 2012 m. gruodžio 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.pensijusistema.lt/index.php?1963655142#7>>

43. *Pensijų reforma: privalumai ir trūkumai*. 2011, [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. sausio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://iq.lt/ekonomika/pensiju-reforma-privalumai-ir-trukumai/?comments=1#komentarai>>

44. *Pension Country Profile: Sweden*, 2008, [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. rugpjūčio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.oecd.org/finance/private-pensions/42575076.pdf>>

45. Poteraj, J. 2007. *Pension Systems in Europe – Estonia*, [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. rugpjūčio 25d.]. Prieiga per internetą: <http://mpira.ub.uni-muenchen.de/32136/1/MPRA_paper_32136.pdf>

46. Rutkauskas, A. V.; Damašienė, V. 2002. *Finansų valdymas*, [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. vasario 8 d.]. Prieiga per internetą: <http://distance.ktu.lt/kursai/verslumas/finansu_valdymas_II/fcontent.html>
47. *Senatvės pensija*, 2013, [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. rugpjūčio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.sodra.lt/lt/pensijos>>
48. Schulte-Mimberg, U.; Angele, S.; Heine, A., et al 1998. *Socialinės apsauga. Tikslas, reikšmė, įtaka ir organizacinė struktūra*, [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. rugpjūčio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://sec.lt/sites/default/files/leidiniai/1998_SEC_Socialine_apsauga.pdf>
49. Skučienė, D. 2011. *Kaupiamųjų pensijų schemas dalyvių elgsenos tendencijos Lietuvoje*, [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. vasario 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lmaleidykla.lt/publ/0235-7186/2011/2/226-235.pdf>>
50. Šaltinis, J. 2006. *Investiciniai fondai pradedantiesiems*, [interaktyvus]. [žiūrėta 2012 m. sausio 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.traders.lt/page.php?id=16>>
51. *Valstybinio audito ataskaita socialinio draudimo sistemos reforma*. 2008, [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. sausio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vkontrole.lt/failas.aspx?id=1553>>
52. Vaičiulis, M. 2001. *Valiutos rizikos valdymas*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. vasario 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.manoinvesticijos.lt/pics/file/valiutos%20rizikos%20valdymas%202001.pdf>>
53. Vaičiulis, M. 2006. *Investiciniai fondai*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2012 m. lapkričio 11 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lsc.lt/uploads/Investiciniai%20fondai.ppt#256,1,Investiciniai_fondai>
54. *Vartotojų teisių apsaugos ir finansinio raštingumo diagnostinė apžvalga*. 2009, [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. sausio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://siteresources.worldbank.org/INTECAREGTOPPRVSECDEV/Resources/Lithuania_CP_Vol_1_Lt.pdf>
55. *Veikla*. 2013, [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. rugpjūčio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.sodra.lt/lt/veikla>>
56. Zablockis, S. 2002. *Kaip valdyti valiutinę riziką*, [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. vasario 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.verslobanga.lt/lt/patark.full/3d98a34ae1781.1>>
57. *Дополнительная накопительная пенсия*. 2012, [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. rugpjūčio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.pensionikeskus.ee/?id=2052>>
58. *Финансовые риски*. 2010, [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gegužės 2 d.]. Prieiga per internetą <http://www.risk24.ru/finriski.htm>

59. *Пенсионная система в Германии*. 2012, [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. rugpjūčio 25 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.stranaplus.ru/pensionnaya-sistema-v-germanii.html>>

PRIEDAS

A priedas. Tyrimas dėl dalyvavimo pensijos kaupimo reformoje

Lytis:

Amžius:

Išsilavinimas:

Užsiėmimas:

1. Mėnesio pajamos

- ☐ <1000
- ☐ 1000-1500
- ☐ 1501-2200
- ☐ 2201-2800
- ☐ >2801

2. Kaip vertinate socialinio draudimo sistemą Lietuvoje?

- ☐ Labai gerai
- ☐ Gerai
- ☐ Blogai
- ☐ Labai blogai
- ☐ Neturiu nuomonės

3. Ar dalyvaujate pensijų sistemos reformoje?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

4. Dėl kokių priežasčių nedalyvaujate? (daug galimų atsakymų)

- ☐ Manau, kad tai nenaudinga
- ☐ Nesidomiu, nes man tai neaktualu
- ☐ Iki pensijos liko mažiau nei 5 metai
- ☐ Neturiu pakankamai informacijos apie pensijų sistemą
- ☐ Kita

5. Įgyvendinant pensijų sistemos reformą 2013 m., kokį priėmėte sprendimą dėl tolimesnio pensijos kaupimo?

- ☐ Kaupiti tik Sodroje
- ☐ Kaupiti Sodroje ir privačiame fonde
- ☐ Nutraukti kaupimą privačiame fonde ir grįžti į Sodrą
- ☐ Kaupiti prisidedant savo lėšomis ir gauti valstybės įmokas
- ☐ Esu studentas/bedarbis, todėl man tai neaktualu
- ☐ Esu pensininkas

6. Kurie veiksniai turėjo įtakos Jūsų priimtam sprendimui? (daug galimų atsakymų)

- ☐ Pažįstamų rekomendacijos
- ☐ Profesionalų konsultacijos
- ☐ Noras senatvėje gauti didesnę pensiją
- ☐ Rizikos paskirstymas tarp Sodros ir privačiai valdomų pensijos fondų
- ☐ Kita

7. Ar manote, kad 2013 m. įgyvendinta Valstybinio socialinio draudimo ir pensijų reforma padės išspręsti socialinio draudimo problemas Lietuvoje?

- ☐ Taip
- ☐ Ne
- ☐ Nežinau
- ☐ Neturiu nuomonės

8. Ar tikite, kad kaupiant lėšas pagal naują reformą 2+2+2 (2 proc. iš sodros, 2 proc. iš valstybės ir 2 proc. iš darbo užmokesčio kelias į privatų pensijų fondą), suminis pensijos dydis bus didesnis?

- ☐ Taip
- ☐ Ne
- ☐ Nežinau
- ☐ Apie tai dar nesvarstau
- ☐ Galutinis sukauptas pinigų dydis man nėra svarbus

9. Kaip manote, ar 2 proc. atskaitymas iš darbo užmokesčio į privatų pensijų fondą yra pakankamas dydis? (iki 2016 m. - 1 proc., nuo 2016 m. - 2 proc.) (daug galimų atsakymų)

- ☐ Taip
- ☐ Ne
- ☐ Manau, kad procentas turėtų būti didesnis
- ☐ Manau, kad procentas turėtų būti mažesnis
- ☐ Tokių atskaitymų visai turėtų nebūti
- ☐ Kita

10. Kaip vertinate valstybės sprendimą prisidėti prie dalyvių mokamų įmokų į privatų pensijų fondą? (Iki 2016 m. valstybė į dalyvio pensijų fondą skirs 1 proc., o nuo 2016 m. - 2 proc. nuo Lietuvos statistikos departamento paskelbto už praėjusių metų keturių ketvirčių šalies ūkio darbuotojų vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio vidurkio dydžio)

1 2 3 4 5
 Silpnai ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Puikiai

11. Kaupiant pensiją SODROJE, kurie išvardinti veiksniai Jums atrodo patys rizikingiausi? (Rizika: 1 - labai maža, 2 - maža, 3 - vidutinė, 4 - didelė, 5 - labai didelė)

	1	2	3	4	5
Lėšų trūkumo rizika	☐	☐	☐	☐	☐
Rizika dėl pasikeitusios teisinės bazės	☐	☐	☐	☐	☐
Pensijų dydis, neatitinkantis realios ekonominės padėties	☐	☐	☐	☐	☐
Priklausomybė nuo politinių veiksmų	☐	☐	☐	☐	☐

12. Kaip manote, kurie veiksniai galėtų sumažinti riziką dėl pensijos kaupimo SODROJE? (daug galimų atsakymų)

- ☐ Nauji įstatymai, kurie įpareigotų valstybę nebloginti apdraustųjų asmenų padėties
- ☐ Įsipareigojimas koreguoti pensijos dydį, atsižvelgiant į infliacijos ir vidutinio darbo užmokesčio dydžius
- ☐ Sodros valdymo struktūros optimizavimas
- ☐ Pensijų rezervų didinimas
- ☐ Kita

13. Su kokiais rizikos veiksniais susiduriate, kaupiant lėšas privačiuose pensijų fonduose? (daug galimų atsakymų)

- ☐ Su nesuprantamu pensijų fondų kontrolės mechanizmu
- ☐ Su pinigų nuvertėjimu (investicijų praradimu)
- ☐ Su apribojimais, dėl galimybės bet kada pasitraukti iš privačių fondų ir grįžti į Sodrą
- ☐ Kita

14. Kaip manote, kokie veiksniai galėtų sumažinti pensijos kaupimo riziką privačiuose fonduose? (daug galimų atsakymų)

- ☐ Griežtesnis reglamentavimas dėl pinigų investavimo
- ☐ Galimybė bet kada pasišalinti iš privataus pensijų fondo
- ☐ Turi būti nustatyta griežtesnė poįstatyminė bazė dėl fondų valdytojų atsakomybės
- ☐ Griežtas investicijų paskirstymo reglamentavimas, siekiant išvengti interesų konflikto, priimant sprendimus tam tikrai įmonių grupei
- ☐ Atskaitymų mažinimas arba anuliavimas, jei pensijų fondas dirba nuostolingai.
- ☐ Kita